

PUBLICAȚIE SĂPTĂMINALĂ EDITATĂ DE

**GRUPUL
CENTRU DIALOG
SOCIAL**

ANUL II • Nr. 38 • 27.09 — 4.10 1991

Pînă cînd...?

,O fantomă bîntuie prin Europa“

Se tot vorbește, de aproape doi ani încoace, de „procesul comunismului”. Sintagma e ambiguă, după cum ambigue sunt și vocabulele ce o compun – cuvintul „proces” putind fi înțeles, fie în sens larg, istoric, fie în sens restrîns, juridic, după cum cuvintul „comunism” poate semnifica, la rîndul său :

„Fie un sistem ototputernic (și atoate-cuprinzător), în care opresorii și oprimătorii au fost (și continuă – inertial – să fie) deopotrivă cuprinși și deopotrivă formati ca atore (unii, mai puțini, ca opresori, alții, cu mult mai numerosi, ca oprimători);

„Fie o simplă năpastă căzută din cer, ca o pocăneală inevitabilă a naturii exterioare, în care singurii implicați (și dacă, deci, singuri cu adeverat răspunzători) au fost (atunci) și continuă (dacă mai trăiesc) să fie doar aceia care s-au folosit de imprejurări pentru a se alătura, într-un fel sau altul, togmei opresorilor, oprimătorilor români, ca și spunea o sa, în afara evenimentului, că vreme se consideră pe ei însiși neotinși de acasă în intima și identitate.

Nu înțărîm, deoarece lipsit de temei, sensul restrîns al ambelor acestor cuvinte (deci nici ai sintagmei pe care ne-am propus să le supunem analizei). Căci există, nu încapă indoială, crime stupefătoare la cer, care – încadrobile fără echivoc în articolile de lege și cînd sub incidentă dumnezeiescă porunci „Nu uciți!“ – nu pot rămâne, nici nejustificate, nici neadăpostite. Amul genocid, executat cu premeditare și singurătate, conform unei indefectibile și neierătătoare metode, prin care comunismul și-a început cariera în România, genocid prelungit pînă spre mijlocul deceniului al zecelea, și care a dus la lichidarea fizică a întregii élite conducătoare (politica în primul rînd, dar și spirituală și intelectuală și – în genere – întreprinzătoare pe toate planurile vieții sociale) a poporului român, sortit astfel să rămîne un trup fără cap: ei bine, acest amplu genocid din epoca dejistă (destul de convinctor sugera! – dînd altă dată, totuși ilustrat – de „Memorialul durerii“ de la TV) trebuie dat în vîlăgă în toată amplearea lui, iar vinovății principali, chiar dacă nu mai sunt cu toții în viață, nu e drept să se poată sustrage judecății publice pusă în perfectă cunoștință de către; iar dacă conțină încă printre noi, ca în cazul lui Drăghici și al lui Nicolae, o ostracizare morală a lor de către ansamblul, fără excepții, al corpului social, o ostracizare neîndîrjătoare și neagresivă, dar nu mai puțin neinduplecătă, ar fi pentru el –

dacă s-ar dovedi în stors-o recepteză cum se cuvine – că o unică șansă ce li s-ar oferi de a-și recupera, prin căinătă, umanitatea pe care au pierdut-o.

Tot sub incidentă punctul de vedere juridic căd și crimile comise în decembrie '89, precum și cele – evident: penale – din iunie '90, iar răspunderile trebuie stabilite și în cazurile acestea, nu numai la nivel final, al execuțorilor efective a ordinelor, ci și la acela, initial, al conceperii lor și al elaborării scenariilor conform cărora urmău să se desfășoare evenimentele.

În toate aceste direcții, investigațiile deja întreprinse trebuie dusă cu hotărîre pînă la capăt; desigur, nu doar prin strădaniile autorităților, care sănă deosebe de a doar dovedă de prea multă zel în acest sens, ci sub presiunea neîncăzătoră a reprezentanților conștiienții ai corpului social.

Cu atât, însă, chiar presupunind (ceea ce, trebuie să recunoaștem, e încă foarte departe de a se fi întîmplat), chiar presupunind deci că ar fi dusă pînă la capăt răfulua cu fosta (încă persistantă) nomenclatură, – pînă la capăt, adică pînă la dezvaluirea, în ochii lumii întregi, a mobilurilor adeverale ale poștelui de informare, de ștergere a identităților comunitare, de anulare a verticalității umane prin depersonalizare și mistificare etc. (diabolică politică, practică de-a lungul a peste patruzece de ani de către nomenclatura orânduirii comuniste, cu cinism de către cei apăsați să-i pătrundă în sine, la modul limbă de căi mai puțin dotată intelectual, dar cu aceeași consecvență și eficacitate de către toți imprenăni) – cu doar atât, însă, „procesul comunismului“ ar fi încă departe de a se fi încheiat. Mai e nevoie în plus și de o răfulă serioasă cu sine insuși, „lărgi ochiu-nchis afară, înăuntru se desteașpă“. Mai e nevoie și de întoarcerea privirii, de la Colțală și de la Ceilalți, către sine însuși. Mai e nevoie și de acostări întrebări liminară: „Cum de-a fost posibil?“. Nu altă cum onume a fost posibilă instaurarea comunismului pe noul macro-istoric al umărărilor înfrântării armate din anii 1940–1945; ci, cum de-a fost posibil, pe planul micro-istoric, al povestii fiecărei vieți în parte, înșinuarea acestui comunism abhorat în țesătura fină a vieții familiale și personale, prin dispariția treptată a încrederei și solidarității umane, prin generalizarea treptată a suspiciunii, a neîncrederei în semenul și aproapele tău, pe un fond de frică înșăpinită pe fibrelle cele mai escuse ale ființei tale, care te livra fără apărare,

înșinuând și nepuțincios, forței brute exterioare – forță constind totuși, în cea mai mare măsură (culmea parodoxului!) din frica însumată a tuturor, în cărora apoi împotriva fiecăruia în parte.

De-oba cind fiecare dintre noi – și cu toții împreună – vom fi găsiți răspuns satisfăcător, ocăstă întrebării care pe fiecare în parte și pe toți împreună ne privește, de-oba atunci vom putea spune că proiectul comunismului va fi luat sfîrșit. Nu va fi ușor, căci întrebările acestea nu se mulțumesc să ne privească doar; ele ne și dor. Dar poate nu e nevoie să aşteptăm pînă vom da de căpăt tuturor dedesubturilor. Întrebările noastre liminară. Dacă vom fi izbuti să ne-o punem cu adeverat, vom ajunge fără îndoială destul de repede la următoarele trei concluzii practice, echivalente cu trei imperitive, ontologice le-aș spune, pentru că vizorău intimitatea însăși a ființei care sintem, dor și civica deopotrivă non-ru că se raportează și la inserția noastră în societatea care ne cuprinde:

1. frica ne face retracții și, la limită, ne anulează – deci să ne debarasăm de frica;

2. suspiciunea generalizată alimentează frica și, din aproape în aproape, sfîrșește prin a ne anula – deci să aruncăm punctul de legătură spre se-menul și aproapele nostru, să investim în el creditul care să-l permítă, la rîndul lui, să ne răspundă învestind în noi creditul de care avem nevoie pentru a izbuti să fim cu adeverat;

3. însigurarea ce rezultă din frica și suspiciune ne livrează, nepuțincios, opresorilor (a căror forță în bună parte din frica noastră însumată din suspiciunea noastră generalizată și constituită) – deci să refacem cît mai repede cu putință textura solidarității umane, care va reduce puterea, de la virful instituției statele, unde rezidă acum, la baza societății oamenilor în carne și os, adică exact acolo unde îl este locul: la popor, singurul definitior legitim al puterii pe care dăsără o va mandata periodic, pentru urmare propriei lui administrații, dar de destinație exclusivă a căreia nu se vor doarice niciodată.

Dacă aceste trei imperitive vor izbuti să răsere din străfundul ființei fiecăruia dintre noi, „procesul comunismului“ își va face în sfîrșit locul lui frică, edicția timpului trecut în raport cu lumea în care dormim să trăim și pe care de-oba de-aunci încolo vom începe cu adeverat să edificăm.

MIHAI ȘORA

LA ÎNCHIDEREA EDIȚIEI:

Momente dramatice în Piața Victoriei,

momente de cumpănă pentru înțelegerea democrației

(Vom reveni în numărul următor)

Regele României are mai puține drepturi decât un președinte

REGELE MIHAI I:
În Constituție (cea din 1923) scrie foarte clar că Regele exercită puterea executivă doar împreună cu guvernul.

Vizita în Franță nu este prima și nu va fi nici ultima

REGINA ANA: Îl atunci, cind zidul Berlinului a căzut, am spus: Imediat, acum, și România va fi liberă. Am crezut doar că va fi puțin mai tîrziu, în februarie. Nu știam că va fi exact de Crăciun.

Interviuri complementare
cu Regele Mihai I și
Regina Ana, realizate de
Gabriela Adameșteanu

Un compromis,
alt compromis

**GABRIEL ANDRÉ
ESCU:** Simbol istoriei și al contextului este semnul unei mișcări politice moderne.

Amintiri dintr-o
lume scufundată

IDN NEGOITĂSCU: Nu concep o revistă românească bună, oriunde ar apărea ea, care să nu pe cel din jură și pe cel din exil.

La (pe) marginea
crizei iugoslave

EMIL HUREZANU: Comuniștii sau neo-comuniștii nu pot și fi său, chiar dacă și-au propus de altfel ori, să „rezolve problema națională“.

„Adevărurile se spun cu o stringere de inimă“

LUCIAN RAICU: Adevărul se spune cu sentimentul unei taine, adesea imposibil de dezvăluit. Să nu de taină unor „dosare“ și vorba, nu de secretele istoriei, ale cabinetelor, ale diplomației etc. Necessar ne sănă și acestea, inadmisibili și să „ne“ fie ascunse... altă, cu totul alta este, totuși indeletnicirea marilor scriitori...

ANUNȚURI — CURIER

Stimați cititori

Prețul unui abonament pe trei luni continuu să fie de numai **175 lei** (inclusiv taxa de expediere) sau **100 lei** pentru cei care pot ridica abonamentul direct de la redacție.

Rugăm pe cei interesați să expedieze pe aceeași adresă talonul de abonament cu mențiunea: **PENTRU SERVICIUL DIFUZARE**.

Cititorii din străinătate se pot abona la revista „22” virind în contul nr. 47.218.1600030 — Banca Comercială Română, sector 1, str. Londra nr. 10, sau trimițând un cec pe adresa redacției: Revista „22”, Calea Victoriei nr. 120, cod 70179, sector 1, București, România. Costul unui abonament pentru zona europeană este de **52 dolari** pe an (26 dolari pe 6 luni, 13 dolari pe trimestru) sau echivalentul oricărei monede convertibile (300 franci francezi anual, 150 franci pentru 6 luni, 75 franci trimestrial), 88 DM anual, 44 DM pentru 6 luni, 22 DM trimestrial). Pentru celelalte continente, prețul unui abonament este de **62 dolari** anual, 31 dolari pe 6 luni, 15,50 dolari trimestrial.

Expedierea revistei se face de către redacție. În costul abonamentului sunt incluse și cheltuielile de expediere.

Abonaților li se oferă la cerere numere vechi ale revistei, precum și Raportul G.D.S. cu privire la evenimentele din 13–15 iunie 1990.

IMPORTANT

Redacția revistei „22” anunță pe cei interesați (biblioteci și persoane particulare) că posedă un stoc de numere vechi, editate în 1991. Doritorii se pot adresa la telefonul 14 17 76.

OCHIUL
DE
LEMN

Despre privatizarea conștiinței și nesupunerea intimă

V-a lipsit Rondul de noapte? Mie nu doar ce contează? Probabil că tovarășii de la Costinești au început să-si strângă bagajele, pregătindu-se pentru a staigăne normală, la sediu. Dar ce contează? Să ne pregătim și noi. Fiecare cu treaba și cu viața lui. Cum își astere, aşa să doarmă. Alia doar, că unii au pretensis de-a ne astera înțeles, pregătindu-ne vise pentru somnul cel de veci, anistorie, ce alei posă trece drept viață, drept istorie. Misunea lor (stăm noi cine?) e să nu ne lasă să ne vedem de ale noastre, misunea noastră — înțeles, a fiecăruia în parte, înainte de a deveni a tuturor — e să nu-i băgăm în seamă să nu le dăm concursul, să ne purtăm ca și cum nici n-ar fi. Căci nici nu sunt! Noi suntem realitatea, nu trebuie uitat. Să ce poată face ce se vizează mari „dirijori” și istorici fără orchestre, fără un public gață să se emoteze și să aplaudă frenetic și să strige „bis”, „mai vrem”? Să le stricăm, deci, jocul, căci putem să o facem. De la revoluție înconjurată am rămas fixat pe ideea că nesupunere nu poate fi decât de un singur fel: spectaculoasă, în stradă, desfășurată, brusă. Un model de reactivitate ce înlocuiește adeverirea și eficiența acțiunii și care să dovedește falimentar, contraproductiv, cum se spune, părind să „le” convingă și permitindu-le să păstreze controlul și inițiativa. Dar alături de formele de nesupunere a tuturor, colectivă și publică (o țopie pe care nu înțeâm să e hrănitoare), există și altă modalitate de nesupunere — și sunt cele puțin la fel de importante — formele de nesupunere domestică, privată, nespectaculoasă, de clipă cu clipă. Acestea nu se arătă, nu se văd, nu pot fi, prin urmare, manipulabile și prelucrate „informational”, nu pot fi controlate și, în plus, permit inițiativa personală și ne înțelegă tot timpul. Indignarea este pasivă. E vis în somn. Ce avem, prin urmare, de făcut, în fața televizorului, a figurilor ce pun măști realității, schimonosind-o? Căci este împediat că a „polemiza” cu indivizi precum erasmus Roșianu, întăritându-

uri, în reie, cu — nu inclusiv — cu disprețul său suveran pentru informația minimă (poate că are probleme cu el însuși, egalașind în schimonosire filosofi (Petre Tutea), istorici (Dumitru Snagov în loc de Dumitru-Snagov), sportivi (gimnasta Milosavici, în loc de Milosavici) este total inutil. Astfel de indivizi și astfel de „opere” trebuie ignorate activ. Căci astfel vom cădea în vicul de a-l căuta ca să ne putem alimenta și motiva indisponibilitatea continuă, stricindu-ne viața, străvindu-ne flinta și dind mereu vină pe „alii”. Este prețul plătit pentru comoditate. Căci dăm, atunci primim. De fapt, atunci obținem. E lucru dovedit că nu putem cunoaște cu adevărat decât ceea ce facem noi însăși. Comoditatea de a ne așeza înaintea televizorului, ca nisip cerșetori, și de a ne indigna că ni se oferă produse submedie, nu duce la nimic. Obținem exact ceea ce merită în schimbul efortului nostru personal. De altfel, TVR chiar încurajează comoditatea, lăudându-se cu „numai 1,78 lei”. Într-adevăr, ni se cere puțină să nu putem cere mult. Putem dăm, nimic primim. Am putea nega activ televiziunii căutându-ne singuri surse de informare și delectare care să ne satisfacă. Dar noi continuăm să cerem fără să dăm.

V-ați uitat la Rondul de noapte? Rondul de noapte să primi, degeaba viața plină. A cere ceea ce de la cineva înseamnă automat să-l pună în postura de sănătate. Nu poti cere celu care nu înțează să-l ia. Cele mai autentice daruri și le fac fiecare singur, sau îi le fac cineva din sfera lor mai puținor și restrinților „curi lărgite” (familie, cercul de prieteni etc.). Cereș sări în loc să (ne) simi boi (noștri însine) către. Aspetăm evenimentul de la altii. Altii să facă, noi doar să sărbătorim și să aplaudăm. Nu-i dopt. Dar despre noi ce-ar avea altii de săfăt? Noi ce facem? Puterea nu există decât prin noi. Ea — prin televiziune — ne face să credem, ne face să facem. Ea nu face nimic, nu are cum. Ea ne face să facem. „A guverna înseamnă să faci pe oameni să crezi în ceea ce”, spunea Hobbes. „Miturile sunt sufletul acțiunilor și al pasiunilor noastre. Nu putem acționa decât deplasându-ne înapre o fantomă”, spunea Valéry, și nu vorbește despre televiziune, în altă măsură despre ceea ce română. „Acțiunea omului are loc prin comunicarea de informații (cel puțin din clasa în care constringerea fizică se exclude)”, spune „mediologul” Régis Debray. În această luptă de mituri nu putem cinsti dacă nu venim cu propriul nostru mit.

Din săptămîna care a trecut nu am reținut decât emisiunea de cultură de vizionări, realizată de Sanda Visan: sănătatea limbii, operind după criterii valorioase și tematici riguroase, silind că, cum și pe cine să întrebă, S-a vorbit în această emisiune despre oportunitate, care la noi e manifestat, în lumea intelectuală, în valuri (cum veneau altădată barbarii), despre carte și calitatea informației. Sanda Visan este, la ora actuală, redactorul cultural cel mai bun din televiziunile românești și vital să se permită de către autoritățile horthyste să ne influențeze scoli românești prin comunitățile religioase greco-catolică și ortodoxă.

mână. La momentul opriunii, zintă sigur că nu va exiza să treacă în tabără acele noi televiziuni alternative pe care unii doar să așteptă și la care altii chiar lucrează.

Duminică sfînd, mă voi uita cu siguranță la cursa automobilistică de formula unu de la Esioril, TVR nu e lăudabilă — am mai spus-o — decât ca simplă stație de emisie. Sfînd data de 22, mă voi uita și la Revoluția în direct a cuplului Tatulici-Tatomir, din ea în ce mai bun. Dar părere mi-e de pe acum formată. Cu ei se fac filme mai bune despre evenimente și fenomene cruciale, cu altii ei sunt mai nocte, pentru că satisfacă într-un mod nepotrivit publicul. Problemele arătă și chiar analizate în filme precum acesta, ori Memorialul durează să rămîne în acest perimetru, să nu ajungă acolo unde se cuvine: în fața justiției. Puțarea se spără și dindu-ne satisfacție. Nu (numai) filme trebuie să se facă despre revoluție sau teroare, căci riscăm să rămînem numai cu filme. Am aflat că în casă de filme de artă e condus, senatorul Sergiu Nicolaescu susținează tinerilor regizori să facă filme având ca temă revoluția ori viața sexuală a tinerilor. Dar nu film trebuie să facă, ei anchetă să proceze. Cu atât mai falsificatoare sunt astfel de filme sau cărți. Arta cu tonuri este o dubă falsificare: alti și iemei, că și a artel.

Faceti efort! Măscări-vă! Există teatre, filme, cărți, ziare, posturi de radio. Ați fost la triumfalul concert PHOENIX? Membrii acestelor formații mitice sunt după slința mea, prințe foarte puțini care au reușit să occidentalizeze și să modernizeze românilor în spațiul artelor naționale de orice fel. El au reprezentat un îndemn perpetuu la revoluție, la revoltă. El mi ne-au invitat să rezistăm să ne acuiliuzăm la comunismul crezând că rămînem puri. El au reușit să demonstreze că esența românilor poate fi și revoluție.

Ieșii din casă! Ignorați televizorul! Mergeți la un film precum cel al debutantului (la 39 de ani) Ion Gostin. Înnebunesc și-mi pare rău. Veți vedea că nu regele, ci poporul — care se crede suveran — e gol, că adeverăratul coșmar e cel de la Ireni, că filosoful și un luptător cu pieioarele lălate, că după cenzura ideologică și cea psihologică, există cenzura imanentă.

Prinții-vă cu adevărat consilnicie. Nu mai cereți de la ei cărora nu vreti să le dați. Să ne dăm seama că nesupunerea trebuie să fie înainte de toate domestișă. Înțeles. Că războul cel mai eficient e cel de urmă, care are cel puțin marele merit de a ne tine în viață, trei, cu ochii deschisi. Că despre televiziunea română, s-o lăsăm să fie ceea ce merită, adică, cu vorbele unui prieten poet (Al. Mușina), „o putere deplină într-un spațiu gol”. Să-i punem o-glinda în față și să închidem, pe dinăuară, usa. Fără noi ca nu e nimic.

BOGDAN GHIU

NE SCRUI CITITORII:

MANIPULAREA ALFABETULUI

În numărul 4/94 din 1 februarie al publicației săptămânale „22” am citit articolel intitulat „Prejudecăți, concesii, popularitate”, sub forma unei scrisori adresate domnului prim-ministrului PETRE ROMAN de către doamna HALASZ ANA.

Doresc să fac unele precizări asupra unor afirmații ale doamnei HALASZ ANA în acest articol, întrucât aceasta conține erori sau inexactități, datorate nociunilor realității sau poate intentionate, fapt care dă naște la confuzii și denatură adevărului.

Doamna HALASZ ANA afirmă că în timpul ocupării maghiare din Transilvania de Nord, din anii 1940–1944, în regimul HORTHY „...discriminarea scolară se referă numai la evrei...”. Afirmă că „...la Tîrgu Mureș, Liceul Papiu Ilarian a rămas noastră liceu românesc, și la Cluj există liceul unde studiază DOINA CORNEA, și la Oradea funcționează mai departe cu amindouă secții, română și maghiară, ca și înainte, liceul cel mare, numit alternativ cind Szent László, cind Gojdu...”.

Un prim neadevăr, doamna DOINA CORNEA, în anii 1940–1944, nu a fost elevă la Liceul de stat maghiar cu limba de predare română din Cluj. Total eronat, ea să nu spunem neadevărul, faptul că „...la Tîrgu Mureș, Liceul Papiu Ilarian a rămas noastră liceu românesc...” prececum afirmă doamna HALASZ ANA: să se știe nu a existat.

In octombrie 1940, autoritățile maghiare au acceptat existența unor secții cu

limbă de predare română, pentru băieți și fete, numai la liceele de stat maghiari din Cluj și Oradea, iar pentru băieți la Năsăud (foatul Liceu al grănicerilor). Nu mai intru în alte amănunte decât pentru a preciza că în 1940, în Transilvania de Nord, autoritățile maghiare au acceptat menținerea doar a trei secții primare (elementare cu clase I–IV) românești, în Cluj, Oradea și Gherla, după insistențe și eforturi deosebite ale episcopilor români uniti greco-catolice, San-
da Visan este, la ora actuală, redactorul cultural cel mai bun din televiziunile românești și vital să se permită de către autoritățile horthyste să ne influențeze scoli românești prin comunitățile religioase greco-catolică și ortodoxă.

In continuare, trebuie precizat că la începutul anului școlar 1941–1942, secția cu limbă de predare română a liceului de stat maghiar din Oradea este închisă, iar secția cu limbă de predare română din Cluj este transformată în liceu co-educativ, adică mixt, pentru fete și băieți, de stat maghiar, cu limbă de predare română, care apoi este și el închis la 8 decembrie 1943. După această dată nu mai rămîne decât un singur liceu cu limbă de predare română, cel de la Năsăud.

In ce condiții au funcționat aceste licee, atât timp cât ele au existat? Din 1941, la liceul din Cluj au fost tolerați doar doi profesori români (Strimbu Maria și Pop Victor), iar la cel din Năsăud doar unul singur (Mărcus). Alți profesori români, care au funcționat în anul școlar 1940–1941, au fost transferați la scoli maghiare din teritoriul Ungariei interbelice, fie că afară din învățămînt sau constrinși de a se refugia din Ungaria în România (Petrucă Ioan, Pop Aurel, Cornes Emil, Coza Aurel, Vescan Teofil, Sirești, Vartolomei, Sorobetan, Balint s.a.). Acești profesori români au fost înlocuiți cu profesori maghiari, unică pregătire didactică discutabilă pentru a predă în învățămînt sau recunoaștori ai limbii române (Hedrich Armin, Szöcs Lajos, Vámosz, Rohrer, Arus s.a.). Cred că doamna HALASZ ANA nu va putea nega că toate cele mai sus arătate nu reprezintă altceva decât discriminare scolară.

Doamna HALASZ ANA mai afirmă în articolul la care ne referim, că „...nu rămînește să fie ceea ce se refugiază, cîl functionărimea intelectuală...”. Inconștient, că acest fapt s-a petrecut în istoria popoarelor. Dar doamna sa nu stie că în perioada 1940–1944, pe linia intelectuală din Transilvania de Nord, au fost expulzați sau constrinși să se refugiez și tăranii români din multe sate?

Dr. COZA A. AUREL
Bata Mare, la 22 august 1991

TALON

PENTRU ABONAMENT LA REVISTA „22”

Doreș să mă abonez la Revista „22” pe o perioadă de 3 luni; rog să mă se expedieze publicația dv. pe adresa:

Numele.....
prenumele.....
Localitate.....Jud.....
Strada.....nr.....
bl.....sc.....cod postal.....

Menționez că am expediat la data de suma de lei, prin mandatul poștelui (telegrafic) nr pe adresa: Redacția Revistei „22”, Calea Victoriei nr. 120, 70.179 București, Of poștal 22.

CRONICA POLITICĂ

FLORIN-GABRIEL
MĂRCULESCU

CASA FĂRĂ TEMELII

Așa sfînd incururile, nu văd căci de puțin depăsat să ne punem întrebarea: cind vor avea loc alegerile locale? În total ierarhie? Pe ce și când? Mizerabil, care poate și pe efectele unui (nu trebui să) binefăcător absentism? Se pare că guvernul este cel pe ce să părăsească în propria capătă. Deoarece amintesc alegerilor l-a costat înalt. Pe de o parte la primăvara acestădată își reziduau de pomăratate să vor pulvuriza, dacă nu urmăriabile ale apropiatei ferei răciind sălăpătatea de cele 25 de procente pe care, ca băncioiu, încă le mai are astăzi în rândurile electoratului. Pe de altă parte, amintesc alegerilor, își redată aproape la zero credibilitatea pe care, în bine de rău și cu prețul stăriilor eforturi, îl dobindită în fața instanțelor internaționale, după dezastrul Minerăștilor. Să nu uităm că d-l Roman a propus ferm înverzirea alegerilor locale în această toamnă. Una peste alta credem că nu va fi decât să mergem la vot ca sănătății și optimale. Să dacă ne gindim că prin înzestrarea săfăvarie românească și a referendului constituțional, ajungem la concluzia că frigul din casă și mizeria care care alcătuiesc înexorabil inflația galopantă fiind, în actualne circumstanțe, de ne-echivocat vor fi compeniate de „adâncirea“ pezajului electoral.

Dacă totuși nu se tot spus că vor avea loc în toamna acestui an. Pie-ne, însă permit, să nu îndoiim că el vor mai putea să organizeze în cele două luni care se mai stau în față, septembrie și octombrie, practic, sters din calendar. Cadru legislativ lipsit de deosebită dezbatere, dezbatere pe marginile proiectului de lege privind organizarea publică locală au debutat de curând în Camera, dar se doresc să îl mult mai dificil decât și-ar fi dorit guvernantii. Sunt cu apărindere discutate și (mai ales) disputate prerondinile extreame de largi — într-adevăr discripționare — ale prefectilor care, numiți de guvern și strict subordonati acestuia, ar putea anula fără explicații și drept de recurse orice decizie a consiliilor locale, rezultate din alegeri. Descentralizarea, utilizată de Front în scopuri propagandistică strict electorale, nu și guvernă locul și riscă să nu devină deosebită studiu numai pios desiderat, campanii majorității recomandându-ne cu insistență modelul francez al unei administrații locale aseruite centralului, fără a ne spune că francezii încearcă să consideră nevinovat, finit, ca atare, sunta unii exponenți critici noștri. Este aceasta numai una dintre numeroasele obiectivelor de fond a acestei proiecte în discutie, ceea ce ne face să credem că definitivarea lui va răpi încă mult timp. Îl va urma proiectul de lege privind alegerile consiliilor locale și judecătore. Să occată și slăbește reacțiile editoriale (pe deplin îndreptățite) în rândurile opozitiei, care contestă existența electorală propusă de putere; scrutin unanim, cu un singur tur, întră totul favorabil acțiunilor dezbordători ai pilinii și cufundători. Căci, potrivit unui sondaj de opinie încă nepublicat, fenomenul ar mai putea consta astăzi pe numai un sfert din voturile electoratului, stimându-se, deci, foarte departe de rezultatele înregistrate la 20 mai. Atunci — abstracție făcând de fraude și de climatul de violență în care s-a desfășurat campania electorală — ei beneficiu de încercarea unor lăzii categorii de alegători care, privind cu teamă editorul, s-au grăbit să dea crezute promisiunilor încetători-limitătoare ale guvernărilor provizorii, legitimându-le scenariul. Așa și ajuns la zdrobitoarea majoritate de care se bucură fenomenul în paralel și de care, în ultima veramă, se folosesc fără nici un fel de scrumuri pentru a-și impune punctul de vedere.

In ipoteza adoptării scrisului unit-nominat, un candidat nu poate fi ales cu „majoritatea relativă“ a cătoru voturi, majoritate pe care autoritățile locale îl pot asigura cu urmărit, opoziției rezervându-i-se din nou o prezență nesemnificativă, derulant simbolică.

Ne limităm la evocarea a numai două dintre punctele incandescente ale celor două proiecte de lege pentru a ofra o atenție că finalarea lor este o cheie de oamenie de oamenie politice. (Între timp Senatul a început examinarea proiectului de lege privind organizarea și funcționarea serviciului, instituție care, în ciuda apelurilor ei hiper declarat, are și ea avenea, fără nici un dubiu, un rol vital în alegeri și, în general, în toate campaniile viișii noastre.) Să-ști eu cunoscătorul sănătății (entre a ceea ce arătă?) un criteriu de fond: totale acție legi și atât de atele — sătăcute și orobate înainte ca legăea legilor (cum numit Constituția) să fi intrat în viață. Se legitimează mai deosebit pe temeiul unor avertisori aproxișanti, legătorul — conștient, totuși, de absurditatea construcției legislative — fiind nevoie să invoke niste abia înfrîngute principii constituționale! Întreaga opera legislativă sesărând cu o casă fără temelii, adică subrobă, cildăță la întimplare și odată oricând să se surpe peste locuitorii creștini.

Revenind la legile în discuție, se poate aprecia că finalarea lor nu va fi posibilă înainte de sfîrșitul lunii octombrie.

P.S. Nu este exclud că între data scrierii acestor rânduri și cea a apariției lor reușim să se și producă.

GABRIEL ANDREESCU

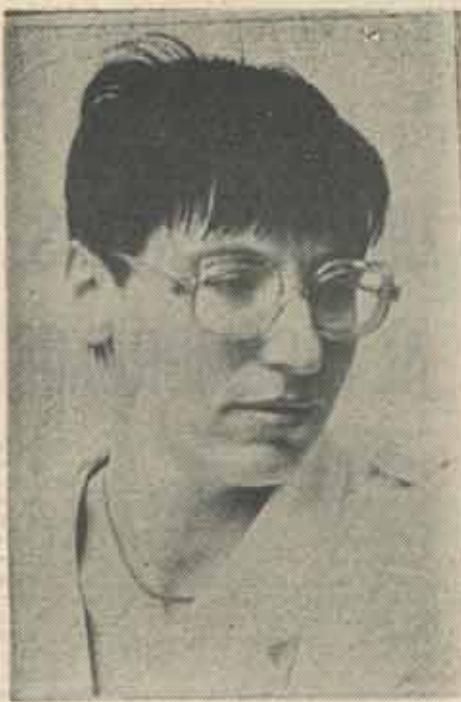
UN COMPROMIS, ALT COMPROMIS

Simplificând, situația politică plină în toamna târna anului trecută poate fi înălțată de către în doi termeni: obocean și opoziție. Nici una, nici cealaltă nu erau omogene. În plus, în jurnalul Recărțea se rotesc cijiva sateliti. Mediocrul, Biocul F.S.N.-Administrație, de o parte, de cîrila partidele tradiționale (P.N.L., P.N.T., P.S.D.) împreună cu U.D.M.R.-ul și Ederul societății civile (Grupul penitentiar Dialog Social, Societatea Timișoara, Asociația 15 Noiembrie, etc.), acoperă întotdeauna politic demna de luat în seamă. Dar din doborța aceea de relații oscile și de faciliți aventuroase pe care să-și sprindă Frontul și Administrația a gerinat, apoi să-și împlină la capitolul a patra luna, o nouă realitate. Spre vîrba lui 1991 spaști politice românești trebuiau deservi în trei termeni: corpul F.S.N., ceea cea mai unitar, dar cu o populație care sărbătorește în februarie la 30%, pentru ca mai departe să coaboreze la aproximativ 20% opoziția completată cu Alianța Civica și grupările extremiste. În sondajele de opinie cele trei secțiuni politice erau comparabile. Această nouă realitate nu a fost evaluată (o comentată) în suficiență măsură. Cine a urmărit presa românească ori declarările liderilor noștri de opinie în măsura internațională a puțin remarca într-o discursul politic, crăpnăușa în dălhăuia putere-ooză. Nu pentru că nu se arăta și auxiliu căci și extremistă. Dar manifestarea Partidului Socialist al Muncii și a Vulturii Românești (de excepție) a fost în mod exagerat interpretată ca un simplu epilogon al Poterii. O greșeală. Discursuri reicognoscute (ad litteram) al P.S.M. nu are corespondență în discursul demagogic al Frontului, Activitatea Vulturii Românești, a României Mari, a celorlalte publicații și organizații de dreapta au influență, într-un sens sovîn ori xenofob psihologic și sunt de mij de oameni. Au introdus în primul plan ultranationalismul. Este aproape o evidență că Ederul Frontului au deschis această cutie a Pandorei. Dar în vîrba lui 1991 diferențele forme de extremism (amestecind, în proporții asemănătoare, clăiile comuniste și fasciste) nu mai depindeau de Front. Deveneau chiar o amenințare pentru oamenii săi și ideologia (demagagia) lor. Confruntarea să-văzăt înălță de la schimbările din conduceră Vulturii și a căpătat un dramatism de neîntîjorită în atacurile României Mari contra lui Petre Roman și a lui Ion Iliescu.

Puciul de la Moscova ar putea constitui repere pentru o nouă schimbare. Este așa de evidentă importanța evenimentelor din Uniunea Sovietică pentru reașezările politice de la noi, în schimb, sunt mult mai transparente comportamentele celor intrați în cauză. Exaltarea cu care purtătorii de enunt ai partidelor de opozitie au vorbit despre consens și unitate în fața primejdiei nu a făcut o bună impresie: a vorbi, cu soliloquie, despre interese comune, ar fi fost mai firesc. Frontul, Petre Roman (sau în ordine inversă) nu dovedește că șiua să fructifice cu promulgăriune un eveniment întimplător. În extremitățile noastre s-au descalificat din nou, nu numai prin prea reauna locuință, ci și prin miopia. La căpătul celor trei zile (istorice) ale puciului a părut, în un moment dat, că se produce o relaxare politică fără precedent. Extremismul fusese, în sfîrșit, auzat de către toti. Flirtind, dintr-o poziție bruscă de politici, Frontul și partidele care îl suportă să părăsească să treacă pește miserabilă istorie a ultimelor douăzeci de ani pentru că să păstreze regulă de Joe. În regula de Joe a competiției politice intr-un regim de democrație poate satisface pe toți politicienii care se întâlnesc la aceeași masă.

Cochetăria Frontului cu extremismul va accentua rolul cheie pe care îl capătă, în viața noastră politică, problema națională. Va corela opoziția, asă cum este firesc, promovarea democratiei cu promovarea reconciliile, vis-à-vis de minorități, fie că acestea sunt etnice sau de alt gen? (Salvind problema spiritualității românești din brațele celor care au neapărat-o silnic, ca să o desfigureze?) Dian secesc punct de vedere documentele adoptate situația Alianței Civice într-o poziție privilegiată. Este curios că în declarațiile făcute, Partidul Alianței Civice a omis să treacă prințul documentelor sale de referință Declarația asupra minorităților etnice, de limbă și religioasă votată la Congres. Cel care luptă acum pentru voiri conjuncturale vor pierde, pe termen lung în fața celor care oferă o perspectivă de lungă durată. Suntuitorul și al contextului este semnul unei miseri politice moderne.

ELENA ȘTEFOI

PUTINĂ PSIHOLOGIE

Interviu a devenit, după aproape doi ani de presă liberă, unul dintre genurile publicistice cele mai importante. Dar și unul dintre cele mai însământătoare. Gazetarii români n-au avut nici practica și nici știința interviului adevarat, nu puteau realiza interviuri răsunătoare. Nici măcar profesioniștii de marcă (formati la elita școală de presă pe care „printișorul” familiei prezidențiale o susținea, dindu-i „mină liberă”, nu astă pentru a fisura autoritatea paternă, ci pentru a convinge tagma intelectualilor că ideea moștenirii „tronului” ar fi în favoarea noastră, a tuturor). Chiar atunci cind li se cerea să li se permită să dialogheze cu o personalitate (fie ea artistică, științifică ori culturală), ziaristii sătău bine că întrebările puse n-aveau voie să ridică vreo oarecare problemă și că răspunsurile erau publicabile doar în măsură în care nu spuneau nimic din tot ce ar fi trebuit să se spună. Nu-i de mirare că doar „îndrăznețul” Păunescu avea privilegiul unor „ mari” dialoguri. Să, dintr-odată, cohorte de gazetari au descoperit că nimic nu-i mai palpitan de cît să-ți hărțuiești interlocutorul cu tot felul de întrebări, obligându-l să renunțe la obștesele lui pentru a-l păcăli să intre în virtelejul obștesilor tale ori prefațindu-te că te interesează propriile-i opinii doar pentru a-l manevra într-o direcție dinainte stabilită. Slavă Domnului, acum pot fi intervievați nu doar cel despre care cititorii doresc să afle cît mai mult cu putință, ci — deopotrivă —, oamenii care n-au nimic de spus ori politicienii obisnuși să ascundă exact ceea ce-ar trebui să dezvăluie.

De ce sunt interesante interviurile din presa românească? În primul rînd — pentru că ele „dau samă” — despre calitatea și interesele gazetarului care le solicită, despre adecvarea lui la realitate și la subiect, despre felul în care aprobată orbește sau contrazice inconștient linia gazetei care-l găzduiește, despre gradul său de instruire și despre idealul lui de independență. În al doilea rînd pentru că ele scot la iveală preocupările și idiosincrasizile interviewatului, modul său de reacție și capacitatea de autoevaluare, distanță — mai mică sau mai mare — dintre imaginea sa despre sine și imaginea sa în ochii altora, eleganța sau primitivismul cu care să fie să evite capcanele ori să eadă în ele în funcție de gradul de subtilitate al acestora.

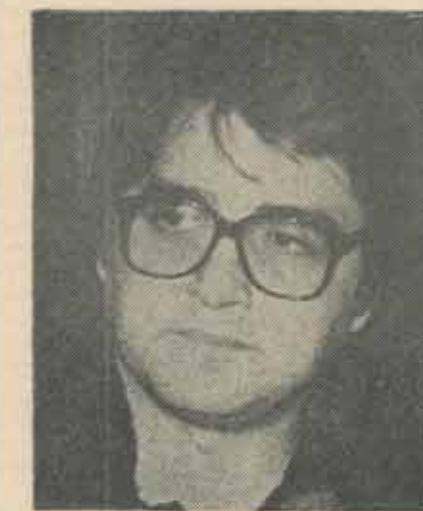
De ce sunt interviurile din presa românească însământătoare? În primul rînd pentru că ele ne pun sub ochi, cu nonșalanță și extremă cruzime, nu doar defectele și calitățile celor direct implicați, ci și modul aberant-alunecos în care gazetaria postrevoluționară preia oportunitismul celei prerevoluționare. Imbrăcindu-și lașitățile în false acte de

curaj, ascunzindu-și interesele murdare sub aparente devize democratice, făcând eforturi disperate de a provoca mărturisirea adevărului pe baza unor minciinoase premise, mulți dintre ziaristi de azi transformă interviul într-un prijeu de răufăță personală ori într-o mască acțiuni de cumpărare a bunăvoiței... persoanelor suspușe. În al doilea rînd, pentru că scot pe tapet, cu inconștiență sau cu violențe, unul din marile blestește ale psihologiei noastre: acela de a vorbi de rău despre alii mai ales atunci cind și se oferă prijeul să vorbești de bine despre tine însuți. Egoismul marilor creatori și bine cunoscute și e bine să fie — într-o anume privință — pe deplin acceptat. Depinde însă cum anume se manifestă. Dacă ești scriitor important, de exemplu, și dacă ignori efectele secundare ale spuselor tale, de dragul de a-ți distrugă/discredita un adversar real ori imaginari, atunci se poate trage concluzia că-ți judeci cititorii nepermis de greșit și că tratezi în mod disprețitor multiplele forțe ale cuvintului scris. Știu bine că altă de des invocată prăpastie dintre muncitorii și intelectuali n-a fost săpată — nici din '89 încoace — numai de către puterea politică: în favoarea ei au lucrat multe dintre personalitățile noastre de frunte, indiferent dacă ele se află de partea opoziției sau sunt mulțumite cu statutul de oaspeți permanenți al palatului Cotroceni. Pot înțelege că Fănuș Neagu se simte ofuscat dacă generația '89 nu-i arată destulă prejuriu; nu pot crede însă că absolut necesar și spre binele imaginii publice a literaturii ca Eugen Simion să-l ofere „Jignitul” prijeul de a proclama (într-un interviu) „lipsa de talent” a generației cu pricina; pot înțelege că lui Marin Sorescu nu „i-a căzut bine” dacă a fost contestat că sef tocmai de cel pe care el și l-a făcut subalterni; nu cred însă că asta li dădea dreptul să-l facă „gunoale” (într-un interviu) pe toți cei care au îndrăznit să nu fie împotriva contestatorilor; pot înțelege că Breban se consideră mult deasupra muritorilor și că — prin urmare — n-are de dat socoteală nici măcar lui Paul Goma dacă a circulat liber prin Occident (cind alii n-aveau voie nici în Bulgaria) și cu atât mai mult dacă a jucat tenis cu generalul Plești; nu cred însă că și-a dovedit superioritatea cind (dublat de Tepeneag, asistat de Groșan, ridicat în slăvă de Buduca) a încercat să ne convingă (într-un interviu) nu doar cum au fost „fabricați” eroii disidenției noastre, ci și cît de mare opozant a fost dumnealui; pot înțelege faptul că Alexandru Paleologu pune disciplina de tip francmasonic deasupra disciplinelor de tip diplomatic; nu pot înțelege însă, nici în ruptul capului, de ce domnia sa nu se gindește — atunci cind mărturiseste (într-un interviu) că interesele lojal sînt mai presus de părea personală pe care o are despre primul nostru ministru — cît rău pot face Partidul Alianței Civice aceste declarații... de uz personal.

E datul psihologiei creațoare să se reprezinte doar pe sine însăși. Inevitabil, ea se spune tuturor celorlalți, fără să se cramporeze de faptul că — totuși — face parte dintr-o categorie și că dincolo de imaginea sa personală (sau odată cu ea) are de apără (în ochii publicului) și imaginea întregii categorii. Dar, îmi îngădui să spun, într-o perioadă de tranziție asemănătoare celei prin care trecem, un anumit sacrificiu comportamental al „virfuriilor” artistice ar fi nu doar spre binele colegilor de brâslă, ci și spre binele celor pentru care intelectualitatea rămîne o speranță și un model. Dacă exponentii elitelor noastre tind să-si facă loc în prim planul vieții politice (sau în culisele ei) fără să se întrebe cum servesc sau deservesc interesele categoriei din care fac parte, și fără îndoială în avantajul puterii. Să dacă săptămânalul *Expres* ridică la rang de personalitate ale zilei pe însuși adjunctul directorului S.R.I., celebritatele vieții noastre culturale ar trebui să nu ignore conotațiile acestei semnificative etichete. În primul interviu pe care-l acordă presel, domnul Dumitru Cristea nu critică și nu laudă pe nimeni. În schimb analizează (în termeni științifici, întrucât predă psihologia socială la Politehnica și e autorul mai multor cărți în domeniu) calitățile necesare unui bun (nou) ofițer de securitate: înalt coeficient de inteligență, echilibru emoțional, capacitatea de a lua de-

cizii, lipsa oricărora tendințe nevrozice, o dezvoltare armonioasă a personalității, capacitate de asumare a riscului. Nu sunt oare toate aceste insușiri absolut necesare și unui om politic? „Personajele care polarizează forțele sociale” (dideril opozitiei, cu alte cuvinte) se vor afla permanent în vizorul serviciilor noastre de informații. Întrucât acestea au ca sarcină (mărturisită) să vadă „ce se ascunde în spatele” acestor personalități. Să dacă nu se ascunde nimic se vor fabrica, oare, forțe occulte care să poată fi — la nevoie! — folosite cu toată „eficiență”? Oricum, liderii opozitiei intelectuale n-au altă soluție decât să fie mai inteligenți, mai realiști, mai științifici, mai imaginativi, mai puternici și mai bine orientați decât toți cei care s-au îmbulzit (așa cum ne dezvăluie d-l Cristea) spre serviciile noastre secrete. Să dacă vom avea numai lideri nu ne va folosi la nimic.

EMIL HUREZANU

La (pe) marginea crizei iugoslave

La începutul lunii iulie, 1991, domnul Petre Roman, vizitând Franța, acorda un interviu ziaristului Dominique Bromberger, în emisiunea de știri a rețelei de televiziune TF 1. Criza iugoslavă cunoaște tocmai una din fazele ei dramatice. De cîteva luni încoace, și în ultimele zile mai ales, ele alcătuiesc secvențele unui CONFLICT ARMAT de maximă gravitate, focalizind atenția întregii Europe. Prima întrebare adresată premierului Roman nu putea ocoli criza iugoslavă, avind în vedere, în primul rînd, proximitatea geografică a României de Iugoslavia, și climatul general de tensiuni interetnice din Balcani. Primul ministru român a răspuns oarecum îngrijorat, confirmind gravitatea pericolului, și insistind asupra necesității ajutorului vest-european pentru noile democrații din Europa centrală și răsăriteană. Aceste state, a adăugat d-l Roman — citez din memoria — sunt într-adevăr amenințate în prezent, pe fondul mizeriei economice, fragilității instituțiilor și descompunerii colosului sovietic, de spectrul conflictelor interetnice.

Fără să greșească, nici ziaristul care a pus întrebarea și nici primul-ministru care a răspuns, n-au avut dreptate. Francezul n-a greșit atunci cind constata atmosfera de tensiuni interminitoritare din Balcani, dar n-a avut dreptate, omitind să distingă în regiune, între conflictele angajînd entități naționale diferite în interiorul statului său, statul federal — multinnațional — iugoslav, și tensiunile interetnice care, la un moment dat au intervenit între reprezentanții ai minorității maghiare și „anumite cercuri” ale majorității române, în interiorul statului unitar România. (Nu e cazul să intrâm acum în discuțiile privind definirea constituțională a „statului național unitar”)

D-l Roman a avut, desigur, dreptate, atunci cind a confirmat pericolul escalării tensiunilor interetnice în Europa răsăriteană și importanța asistenței occidentale ca factor de stabilizare; el a greșit însă cu siguranță, atunci cind

a uitat să marcheze deosebirea esențială dintre „minoritate” și „națiune”. chiar și atunci cind ambele sunt antrenate în conflicte interetnice. Dacă jurnalistul e scuzabil, primul-ministrul Petre Roman nu are nici o scuză. Peierinul de la Tebea și animatorul scenariului naționalist de la Alba Iulia ar fi trebuit să pună imediat lucrurile la punct, pentru că între Iugoslavia și România, la nivelul structurilor statale, naționale și etnice, diferențele sunt fundamentale. Criza și războiul din Iugoslavia sunt rezultatul unor acțiuni și strategii de emancipare statală, ale unor națiuni disunțite ce denunță acum caracterul artificial al statului federal iugoslav. Fenomenul e desigur mult mai complex și include numeroase alte manifestări ale crizei prelungite de identitate ideologică, politică, culturală și religioasă în care a sombat Iugoslavia ultimilor ani.

Tensiunile interetnice din România, mult mai neînsemnante, ca spațiu și intensitate de manifestare, create și întreținute, în forma lor conflictuală consumată, de promotorii liniei politice populist-naționaliste, de periculoase, fac parte dintr-un cod diferit.

Acest cod a fost împede formular la sfîrșitul lunii august, de secretarul de stat al Vaticanului, cu prilejul vizitei pontificale în Polonia și Ungaria (or, poate tocmai din această cauză). Poziția Vaticanului este că minoritățile naționale, incluse în interiorul unor state național unitare, ale majorității, au dreptul la o deplină emancipare cultural-economică și socială. În condițiile create de instituțiile statului de drept. Nu pot fi însă încurajate aceste minorități în tentații sau tentativele separatiste, care ar conduce la conflicte irreducibile cu populația majoritară și autoritatea centrală a statului în chestdiune.

La rîndul său, majoritarul unui stat cu minorități au obligații bine precizate față de minoritari, cărora trebuie să le asigure cadrul general de manifestare, valabil pentru toți cetățenii statului, plus drepturi specifice identității istorice și socio-culturale a minorităților respective.

In doctrina sa recentă despre „națiuni” și „minorități” în curs de emancipare în centrul și estul Europei, Vaticanul circumscrise categoria națiunilor incorporate, cu voia, dar mai ales, fără voia lor, într-un stat multi-național de tip confederal — Iugoslavia sau Uniunea Sovietică — națiuni care acum, odată cu prăbușirea comunismului, lăsant ideologic silnic al integrării, — denunță pactul cu „imperiile răului”, cerindu-și neutralitatea.

E ulimor cum aceste importante distincții doctrinare și de politică externă ale Vaticanului au scăpat comentatorilor și observatorilor din România. Avem aici o suță de disocieri și argumente rationale, a căror assimilare și tematizare într-o regiune frântă într-o atit de mult de pasuni și irațional, cind e vorba de „națiuni” sau „minorități”, devin absolut necesare.

Dar dacă situația din Iugoslavia sau U.R.S.S. este cu totul altă, în dimensiunile de emancipare național-statul a actorilor implicați, există și destule similarități. Ele tin în primul rînd de natura sistemului comunist în curs de dezintegrare, de criza de identitate a guvernărilor comuniste sau neocomuniste, tentații să instrumentalizeze diversiunile naționaliste, pentru conservarea unor structuri sau linii de continuitate a puterii.

Comuniștii sau neocomuniștii nu pot și nu știu, chiar dacă și-au propus de atitea ori, să „rezolve problema națională”. Comunismul de stat a guvernat prin forță sau amenințare cu forță și în cazul minorităților sau al națiunilor subjugate. Nu este întâmplător faptul că acum Serbia, condusă încă de comuniști, folosește în conflictele cu Slovenia sau Croația, conduse de democrați, forțe și mijloace militare, la nivelul și intensitatea cunoscute. Armata federală se transformă în instrument de apărare a unui anumit sistem ideologic și statal, devine mijloc de represiune și agresiune împotriva celor diferenți, ideologice sau național.

În Iugoslavia observăm apoi și punerea în operă a unui factor de amenințare, încă potential în ţări din răsăritul Europei (România). În condițiile dialecției ideologice și instituționale a statului comunist, conducătorii

militari tind să devină instrumentul de intervenție favorizat. Armata — de fapt o „anumită castă” a generalilor, condiționată de o formă ideologică și intelectuală național-comunistă, și în Iugoslavia și în România —, tinde să se autonomizeze ca factor de putere, și să se substituie factorului politic, care nu mai vrea sau nu mai poate să guverneze. Tentativa bonapartistă se colorează naționalist — naționalismul fiind unicul substitut justificativ în vidul ideologic postcomunist. Așa s-a ajuns la situația realmente foarte gravă din Iugoslavia, unde de mai multă vreme generalii și comandanții militari nu mai țin cont de ordinele și indicațiile

factorilor de putere — președinți, sau prim-ministra.

În România tentația bonapartismului naționalist nu are deocamdată decât configurația amenințării: Simpatile și aderența pentru România Mare sau PSM, ale unor generali în rezervă și activi, accesele de grandeori folclorice-militariste ale comandanților armatei Transilvaniei, zvonurile punctuale privind iminența unei intervenții în forță a armatei „pentru salvarea ordinii de stat și de drept”, și chiar o anumită prioritate pe care ministruii apărării o arătă de către factorii de putere, în situațiile de criză, internă sau internațională, alcătuiesc eboșa fenomenului ajuns la apogeu în Iugoslavia.

Fără, sunt și diferențe. În Iugoslavia armata federală e condusă îndeosebi de generali sărbi și este angajată într-un conflict împotriva croaților, sub pretextul real dar exagerat, al apărării sărbilor din Croația. Deși are funcția unei armate străine. La noi, avem de-a face cu o armată națională care, în cîndă confruntările încă neclarificate, din decembrie 1989, cu populația civilă, nu poate fi suspectată, decât la nivelul aparatului de comandă, de impulsuri de asumare a unei funcții arbitrară de control politic sau social, inclusiv în cazul unor conflicte interetnice, așa cum s-a întâmplat la Tîrgu Mureș.

Guvernările ţării sunt datoră să-și

formuleze mai transparent și mai frecvent poziția față de evoluția crizelor iugoslave. Bucureștiul pare angajat într-un carusel diplomatic în Balcani, unde încearcă să manevreze pe fondul relațiilor încordate dintre turci și greci, turci și bulgari, sărbi și bulgari, sau unguri și sărbi. Acum cînd vulcanul iugoslav a erupt la porțile noastre, jocul diplomatic și conduceră discursului public despre criză trebuie să revină factorilor de putere civili. Iar militarii, trebuie să-și șoptească în barba, impăcindu-și pasiunile, că sunt obligați să dea Cezarului-statului de drept, în care sunt parte și nu „watchdog”, mai mult decât propriilor zel.

SUEDIA ÎȘI RENEAGĂ MODELUL SOCIAL-DEMOCRAT

Legendara social-democrație suedeza este marea înfrință a alegerilor legislative din 15 septembrie, reușind să obțină numai 37% din voturi. Dar, pentru a putea forma un guvern, dreapta tradițională (conservatorii, liberalii, centristii și creștin-democrații), neinsumind decât 46,6% din sufragii, va trebui să se sprijine pe cele numai 6,1% obținute de populista Nouă Democrație. Articolul de mai jos, apărut în numărul din 16 septembrie al cotidianului parizian „Libération” însearcă să aproximeze couzele și urmările acestui probabil sfîrșit al „modelului suedeze”. După prăbușirea zgombatoasă și spectaculoasă a „modelului

sovietic”, stingo — și nu doar cea extremă — pare a intra în agonie mai peste tot unde însemnase ceva, situație de care nu scăpa ocazia să profite mai ales extrema dreaptă. Ceea ce se întâmplă în Franță, atât cu Partidul Comunist, cit și cu cel Socialist, în folosul Frontului Național nu face decât să întărească schema. Rămășă în pană de „modele” — „implementarea” celui japonez reușind pînă acum numai la nivel sindical: un mod de a te face că faci grevă! —, demagogică putere de la București pare a fi adoptat modelul turcesc. Care a și început să fie pus în practică înainte de a fi existat în teorie.

Europa dispunea de două modele pe care să le poată propune țările din Est. Modelul celor 820 de milioane de locuitori ai Comunității Economice Europene: liberalism, politică monetară strictă, somaj 10%, și modelul celor 8 milioane de suedezi: larg sector public, politică socială activă, devalorizări, somaj 3%. Cel de-al doilea model, care a făcut din Suedia „țara ce nu cunoaște nici somaj, nici săracie, nici criminalitate”, a dispărut, dumneacă, 15 septembrie, în urme, îngropat (pentru că vreme?) de propriii săi copii.

Sondajele de opinie prevăzuseră această răsturnare, dar puțini au fost cei ce le-au dat creză. Social-democrația a domnit în liniște timp de 59 de ani, cu o scurtă paranteză conservatoare între 1976 și 1982. În țară, azi, 9 salariati din 10 sunt membri de sindicat, probă a înfrăținărilor sistemului. În exterior, modelul este citat ca exemplu de către singură ne-comunistă (ori ex-comunistă) din lumea întreagă. Micul regat, sprijinindu-se pe gigantii săi industriali (Volvo, Saab, Ikea, Electrolux, Ericsson, SKF, Asea etc.), pe regulile sale sociale generoase și viața sa „civilizată” îl poate încă face pe unii să fie învidioși. Dar, cu toate acestea, din cauza unui foarte grav derapaj economic — aceasta este explicația ceea mai curentă —, suedezi au decis să-i trimînă pe social-democrați în opozitie.

De doi ani, de altfel, modelul pare complet gripat. Economia, suprancăzită, suferă la sfîrșitul deceniului trecut de lipsă de mină de lucru. Situația de care sindicalele au profitat. Prea mult — recunosc ele însele astăzi. Salariile au crescut amănător, alimentând inflația și distrugând competitivitatea unei industrii ce exportă 35% din totalul producției sale. Anul acesta, produsul național brut (PNB) a trebuit să scadă cu 1%. Alături de Marea Britanie, Suedia este singura țară din Europa de

Vest ce cunoaște recesiunea. Somajul crește irezistibil: plecat de la mai puțin de 1,3% în 1989, acesta a stins în momentul de față 3,5%, fară pessimistii să depășească 5% anul viitor. Guvernul social-democrat a încercat o redresare într-un sens ceva mai liberal, mergind pînă la a depune candidatura oficială de primire a Suediei în C.E.E. și la a buversa fiscalitatea țării. În locul devalorizărilor cu care îl obligeau pe toți, guvernul a decis să liberalizeze controlul schimburilor valutare și să lucreze moneda națională de ECU. De atunci, prin urmare, orice derapaj al salariilor sau al prețurilor a început să fie sănătatea pe piață (fuga capitalurilor) ori de o viață cotidiană mai plină de greutăți (planuri de austeritate). Vechiul model, proclamat îlderii coaliției de dreaptă — iar social-democrații nu pot decât să confirme cu voce scăzută — devenise monstruos: impozite atingând 50% din PNB, un absentismus de peste 55%, depunerile negative, o inflație de 10%. Modelul social-democrat a murit de unul singur, strivit sub propria sa povară.

Carl Bildt, 43 ani, îlder al conservatorilor, va încerca să-și asigure o majoritate în parlament și să formeze un guvern împreună cu prietenii săi din „coalitia burgheră” (partidele liberal, centrist și creștin-democrat). Cu toții său angajați să aplică un program îmbălit de liberalismul cel mai ortodox cu puțință: privatizări — scoliole și spitalele —, usurare a cheituitoarelor publice, de-reglementare, Europa. Întoarcerea la o creștere fără inflație, spun acești politicieni, nu poate urma decât această cale. El promite să nu se atinge de „inima modelului”, de politică „activă” a forței de muncă (formarea, urmărirea individuală a somărilor...). Dar tot restul, începînd cu enormul sector public, trebuie de montat.

Social-democrația a eşuat. Să fie vorba de un eşec

strict economic al unui sistem politic ce s-a dovedit viabil timp de mai multe decenii? Ar fi o explicație mult prea simplă... Suedia suferă de un râu mai profund, căruia sociologii din Stockholm îl caută o denumire. Unul dintre aceștia fac referire la „creșterea individualismului”, alții vorbesc de „plastică”. Istoria recentă: campanii electorale pare a-i confirma pe sociologi. Deraierea social-democrației a fost provocată de un mic partid folcloric înființat la începutul acestui an. Cu 6,1% din totalul voturilor, procentul înregistrat de acest partid la 15 septembrie, dintre care o bună parte răpite electoratului tradițional social-democrat, Ny Demokrat (Nouă Democrație) se poate lăuda a fi adevăratul gropar al „modelului”.

Nouă Democrație este condusă de două staruri ale vieții mediatice suedeze: contele Ian Melcher Shering Wachtmeister af Johannishus (58 ani, nobil de viață veche, fost patron al grupului specializat în producția de aluminiu Graenges, pamfletar) și self-made manul Bert Karlsson (46 ani, patron al unui parc de distracții și al unei case de discuri, miliardar râu de gură). Celor doi, pe care la început totul îl desparte, le place să facă pe clovnii și să-și bată joc de toate simbolurile sfinte ale „modelului”: neutralitatea, statul providențial, egalitatea, sindicalismul, puritanismul chiar, uneori. În fond, programul lor are același conținut precum poujadismul francez: eliminarea birocrației, abrogarea majorității reglementărilor și subvențiilor, reducerea masivă a impozitelor etc. Dar în special stilul lor — excesiv și turbulent — e cel care le-a adus voturi. Principalul lor slogan este: „Viata trebuie să fie plăcută”. Lucru pe care speră să-l facă posibil abrogind reglementările (foarte severe) ale vinzărilor de alcool, ca și taxele pe restaurante care, după părerea lor, îl închid pe oamenii serii, în cîndă lor. În acum, dreapta tradițională a refuzat orice fel de înțelegere cu Nouă Democrație. Dar dacă estimările de duminică, 15 septembrie, se confirmă și Carl Bildt nu-și poate asigura majoritatea, va trebui să practiceze cu acești diavoli.

„Viata trebuie să fie plăcută...”. Cele două palate, de azi înainte de neașa, au găsit probabil argumentul cel mai zdrobitor împotriva modelului suedeze. În această societate marcată de lutheranism. Privind spre Est, suedezi asistă la revoluții, cu adierile lor de bucurie și speranță. Spre Sud văd construindu-se o Europă căreia mediile din Stockholm îl elogiază pe multe coloane, de doi ani încoace, dinamismul vizionar. Închiși în monada lor, în a lor „cea mai bună dintre toate lumile posibile”, suedezi au renunțat, duminica trecută, la modelul propriu. Cum în felul unui copil răzgluat, prezentul clasei, care decide brusc să-și calce ochelarii în picioare și să se ducă să alerge pe maidan.

PASCAL RICHE
(Traducere și adăptare
de BOGDAN GHIU)

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

INVITARE

Aveam onoarea și placerea de a vă invita la o Conferință de Presă dedicată înflorînării unui Centru European de Poezie și Dialog Cultural Est-Vest și organizării unui Festival Internațional de Poezie la SIBIU.

Conferința se va ține la sediul Uniunii Scriitorilor din România, din Calea Victoriei nr. 123 (Casa Vernei), în ziua de sâmbătă, 5 octombrie 1991, orele 17.

Conferința va fi presidată de d-l ANDREI PLESU, Ministrul Culturii.

Ordinea de zi :

1. Urcare de bun venit, rostită de d-l AUREL COVACI, președintele Comitetului Organizator al Centrului de Dialog Cultural Est-Vest.

2. Scurt istoric al proiectului, prezentat de d-l ION VARTIC, subsecretar de Stat la Ministerul Culturii, și de d-na DANIELA CRASNARU, poetă și membră a Parlamentului Român.

3. Continutul proiectului — prezentat de d-l EUGEN VAN ITTER-BEEK, secretar general al Asociației Europeene pentru Promovarea Poeziei.

4. Implantarea proiectului în ora-

sul SIBIU. Clarificări prezentate de poetul ION MIRCEA, membru al Comitetului Organizator.

5. Scurt film documentar despre Sibiu, realizat de poeta LILIANA URȘU.

6. Înirebări din partea ziaristilor prezenți.

7. Cuvînt de închidere, rostit de d-l MIHAI DINESCU, președinte al Uniunii Scriitorilor din România.

Un dosar de presă va fi prezentat înainte de începerea Conferinței.

Conferința de Presă va fi urmată de un concert.

Așteptând cu placere venirea Dvs.

la această Conferință de Presă, vă mulțumim anticipat pentru atenție și vă rugăm să primiți din partea noastră asigurarea celei mai ales considerații.

Toatălă, vă facem cunoscut că o Conferință de Presă, dedicată acelei scop, va avea loc la sediul din Sibiu al Centrului, din str. Lucian Blaga nr. 15, la data de marți 8 octombrie 1991, orele 17.

Președintele Comitetului Organizator
Aurel COVACI

Secretara Centrului și responsabilă
Relefful Uniunii
Liliana URȘU

„Regele României are mai puține drepturi decât un președinte”

• I-am cerut lui Groza să-și dea demisia ca să-mi faciliteze formarea unui guvern care să fie recunoscut de Alianții din Apus • Nu mai semnam nici o lege, am refuzat să mai am de-a face cu orice alt membru al guvernului • Eram cu Tătărușu în Sala Tronului, cind în Piața Palatului bătaușii comuniști loveau în oameni. Și atunci l-am întrebat pe Tătărușu dacă astăzi vor ei să facă din Tara Românească? • Am găsit o scrisoare a ministrului de externe american de atunci care îl sugera președintelui Roosevelt să nu-mi răspundă la memoria trimis de mine în ianuarie '45 • Poate impresia cea mar puternică mi-a lăsat-o N. Iorga, deși nu a fost profesorul meu direct • Războiul, dificultățile cu Antonescu, discuțiile clandestine cu Maniu, Brătianu, Titel Petrescu, conștiința națională, interesul țării, plus inspirația din partea mamei m-au maturizat • „Dacă nu semnezi repede, îi vor lichida pe tinerii arestați” • Un al doilea cerc în jurul casei, cu artillerie, și Groza cu pistolul în buzunar •

— La noi sunt foarte puțin cunoscute prerogativele regale, pentru că de peste 40 de ani nu s-a dat nici o informație corectă privind instituția monarhică în România. Vă rugă să ne spunăți care sunt prerogativele regale potrivit Constituției din 1923?

— As spune că sunt mai multe obligații decât prerogative (uride). Eu personal (și familia noastră) suntem mult mai îngrădiți decât oricare alt român; și pildă prin Constituție se garantează toate libertățile fundamentale inclusiv cel de a-și alege religia. Eu însă, de pildă (și familia noastră), nu potem să ne alegem religia: serie acoloclar că trebuie să fim erescuti în religia ortodoxă. În al doilea rând, eu nu pot să mă căsătoresc cu cine vreau: ea cu care mă căsătoresc trebuie să fie dintr-o familie regală. Să, în plus de asta, îmi trebuie aprobarea guvernului: dacă guvernul nu-l place, nu se poate... Bine, mai sunt multe altele, dar cred că în țară există textul Constituției. Însă lucrul principal care reiese din Constituție este că monarhul nu este arbitru întregii vieți românești: politică, civilă și astăzi mai departe. Că și el numește și îl revoc pe ministri (cu alte cuvinte, guvernul), astăzi este una, ori că, dacă se întâmplă ceva, am dreptul să dizolv parlamentul... Numai că este iarăși seria zecă, dizolvând parlamentul într-un timp anume (o lună sau două maxim), trebuie să facă alegeri: nu se pot lăsa luerurile așa, în viină. În orice caz, un președinte (de pildă președintele Franței sau al Americii) are mai multe drepturi și autorități față de cele am eu. Într-un răză din România am văzut pe cineva sănătății că nu-l place să existe un rege, pentru că să nu se concentreze toată puterea în mina unui singur om. Dar în Constituție serie foarte clar că regele exercită puterea executivă doar împreună cu guvernul. Dacă se face o lege, ea este valabilă doar dacă este semnată de un ministru și de mine: eu nu pot semna singur, am nevoie de contrasemnatul unui ministru, Constituția din '23 este inspirată de Constituția belgiană (cu adaptările pentru obiecturile noastre) și în momentul cind a fost promulgată, în '23, a fost criticată pentru că era prea liberală.

CREDINȚA, ADEVĂRUL, DREPTATEA, FELUL DE A SE PURTA CU OAMENII, SINT LUCRURI DE BAZĂ ÎN VIAȚA CUIVA

— Din cîte știm, Regina mamă Elena a avut un rol important în formarea Majestății Voastre. Am lă vîrt să spună că cîteva în legătură cu acest lucru.

— Se știe, probabil, că ea a trebuit să plece definitiv din cauza buclucurilor cu tutăl meu, în 1923 — fără drept de reintoarcere sau de viață. De cind au început aceste buclucuri (de prin 1922 sau 1923) am rămas singur cu ea, și că mi-a inspirat în acești 9 sau 10 ani, căci nu fost, o grămadă de lueruri care mi-am rămas pînă astăzi: credință, adevară, dreptate, felul de a mă purta cu oamenii simpli. Acestea sunt lueruri de bază în viața cuiua. După ce a fost săilită să plece, eu puteam să mă duc să o văd numai de două ori pe an, cioè 3 săptămâni odată. Să desființezi și tu de puțin, influența ei a fost primordială pentru viața mea.

— A fost o influență importantă și în anii '40-'44, cind șiți luat deputații importante, deși erați atât de tinăr?

— Este unul din faptele pentru care am fost foarte recunoscător lui Antonescu: pentru că el a chemat-o înapoi. Tatăl meu a plecat la 8 septembrie '40 și dinca să intre în sfîrșitul lui septembrie sau la începutul lui octombrie. În rezumat, pot să spun că nu știu ce as fi făcut în acel an, dacă ca nu era pe lingă mine.

— Pentru că erau momente politice foarte dificile?

— Da. Să nu se mai affa nimănii aproape. Era numai principesa Elisabeta, cu care nu aveam o legătură specială. Timpuri grele, o relație foarte dificilă între Antonescu și mine, dacă nu ar fi fost ea, acolo, ca să mă îmbarbăteze, ca să spun așa (ridică, înduioșat), ar fi fost foarte greu...

— Dificultățile cu Antonescu se datorau și dorinței sale de a acuza toată puterea?

— Aceasta eră că era numai o parte a explicatiilor. Dar mai era și altceva... El nu putea să-l suferă pe tatăl meu, și într-o grămadă de lueruri avea dreptate. Dar eu cred că își închipuia că îl voi urma înlocuind tatăl meu (aceea ce nu s-a întâmplat deloc). Să atunci se purta foarte re... dictatorial, de fapt (ridică cu îngăduință). Îi mină pe toți din Palat, aghiștanță și toți ceilalți dimprejurul meu erau de fapt spioni încă. Cu mama nu prea îndrăznea să se poarte chiar rău, pentru că totuși ea avea o anumită prestație. Dar era o viață destul de dificilă.

SUB FAZA LUI VISINSKI, GUVERNUL GROZA NUMAI GUVERN REPREZENTATIV NU ERA

— Ar vrea să ne spună exact ce a însemnat „greva regală”?

— Este o poveste desul de lungă, dar în două cuvinte: eră să puțin înainte de 23 august 1945, președintele Amer-

ricii și guvernul englez au declarat oficial că nu vor încheia tratatul de pace cu noi, cu România, pînă cind nu vom avea un guvern reprezentativ. Nu se vorbea pe săiuncii săi despre democrație ca astăzi, doar se spunea „guvern reprezentativ”. Or, guvernul Groza numai astăzi nu era, eu paza lui Visinski și tot restul. Să stăm, eu l-am cerut lui Groza să-și dea demisia, ea să-mi faciliteze formarea unui guvern care să fie recunoscut de către Alianții din Apus: el s-a refuzat. Din punct de vedere constituțional, aceasta înseamnă conflict deschis între mine și națiune. Din cauza lui Atuncu, am refuzat să mai am de-a face cu oricare membru al guvernului, nu am mai semnat nici o lege, și am plecat la Sinaia. De atunci și pînă în ianuarie 1946, n-am mai avut nimic de-a face cu guvernul. Astăzi ceea ce se cheamă „greva regală” (uride).

UN OFITER CU ORDINUL „MIHAI VITEAZUL” PE PIEPT A REUȘIT SA INTRE ÎN CURTEA PALATULUI PLIN DE SINGE

— Sătăci tot ce se întâmplă în țară în acel timp?

— Da. Mi-amintesc acum o scenă, de pildă: aşteptând să vină cortegiul ambasadorului rus la Palat, eram cu Tătărușu, în sala Tronului. Eu mă uitam pe fereastră afară, în Piața Palatului și vedeam cum bătaușii comuniști loveau oamenii care veniseră acolo. Să-mi aduc aminte cum un ofiter, care avea Ordinul Mihai Viteazul pe piept, a reușit să intre în curtea Palatului plin de singe. Să atunci l-am spus lui Tătărușu să se uite acolo la ce se întâmplă și l-am întrebat dacă astăzi vor ei să facă în Tara Românească? El n-a răspuns. N-avea ce să răspundă.

— Sătăci atunci că România era cedată zonei de influență sovietică?

— Ne dădeam seama, din ce în ce, că luerurile se întâmplă din această cauză, dar nu ne-am dat seama că pînă la urmă Alianții din Apus n-au să facă, toatăcă, ceea. De această lueră ne-am dat seama doar la sfîrșitul lui '47.

— Majestatea Voastră a trimis în '45 un memorial lui Roosevelt...

— În ianuarie '45 am trimis o scrisoare și un memorial sătăci ceea ce faceau rușii la noi. Documentele le-am găsit acum, după atîția ani. Să am săzile și o scrisoare a ministrului de externe american de atunci, care îl sugera președintelui să nu mi se răspunda.

— Ar vrea să vă întrebă despre viața în exil: cum să trăiti, cum vă-ai cîștagit existența Majestății Voastre și familiile.

— La început, în primele luni, mi-am zis că e un sărilegii să nu explicăm pe sfîrșit exact ce să-și întâmplă, ceea ce urmă să se întâmplă în noi. Sunt destul „binevoitori” care au spus că eu am stat săcău timp de două luni, cind eram în Elveția, eu toate că său foarte bine că el-vinețienii nu permit să se facă declaratiile politice. Primul loc în care am putut să vorbesc a fost la Londra, în drum spre America.

SI CU ASTA AM PUTUT SA TRÂMÎN RESTUL ANILOR

— După aceea m-am întors în Europa și au fost pregătirile pentru căsătorirea noastră. Ne-am mutat mai tîrziu în Anglia (din '50 pînă în '51). Acolo aveam o grădină de zarzavăuri, crescătoare și păsări, ne ocupam noi de ele și vineam producție, local. În '55, trecind prin Elveția am întîlnit un industriaș american din industria aviației. Îi suntem pilot din țară, mi-a spus că va începe o nouă societate de industrie aviațică în Elveția și m-a rugat să lucrez cu el. Timp de doi ani am luat cu el, apoi el a plecat. Din puținul care să-și putut aduna bănește am făcut toți ei care rămăseseră o mică societate de electricitate. Astăzi a durat 7 ani. Concurența însă a fost mult prea puternică și nu s-a mal rezistat. Să atunci Regele Paul al Greciei, fratele mamei, a vorbit cu proprietarii de vapori, foarte bogăți și mi s-a propus să devin agent de bursă. Aceasta nu corespunde deosebitul meu, dar n-aveam ce face. Am dat mai multe examine, ca să am o licență pentru asta, la New York. În '61, Ca agent de bursă, lucrez de obicei pe baza comisiونelor. Să cu asta am putut să trămîn restul anilor.

IMI DĂDEAM BINE SEAMA UNDE MERGE ROMÂNIA CU RĂZBOIU

— Revenind la perioada formării Majestății Voastre, voiam să ne spună că cîteva despre personalitățile culturale românești care au avut o influență deosebită în perioada adolescenței, și anilor de studiu.

— Erau profesori aleși din învățămîntul românesc, bine cunoscători, oameni de mare valoare fizice, în domeniul lui. Poate că erau niște însăși impresii care mai puternică a fost N. Iorga. Cu toate că n-a fost direct profesorul meu. Dar îl putem vedea din cind în cind pe toți ei care veneau pe la Palat.

— Vă așteptă să fie asasat?

— Nu, nu mă așteptam. Dar pe atunci Antonescu deja îl pusese pe toți în afara. Să eu nu mai aveam nici un contact cu el.

— La 23 august aveam numai 23 de ani. Cum să explică maturizarea astăzi de rapidă a Majestății Voastre?

— Războiul, dificultățile cu Antonescu, fel de fel de discuții clandestine (dacă le puțem spune așa) cu opo-

zitori, cu Maniu, Brătianu, cu Titel Petrescu (eu îmi dădeam foarte bine seama unde merge România cu războiul), conștiința națională, interesul țării, plus inspirația din partea mamei m-au ajutat mult.

TELEFOANELE TĂIATE, SANTINELELE ARESTATE SI INLOCUISTE CU CEI DE LA „TUDOR VLADIMIRESCU”

— Vă rugă să ne vorbiți despre condițiile abdicării. Din cite situri, a fost un fel de sănătăție în legătură cu studenții arestați.

— A fost de-a dreptul sănătăție — mai mult decât dublu. Unul dintre sănătății a fost cu studenții: „dacă nu semnezi repede, îi vor lichida pe toți tinerii arestați” (pentru că tinerii erau cei mai vehementi). O serie întreagă erau arestați din '46. Pe lîngă această, aveam telefoanele tăiate, santinelele arestate și schimbate cu cei de la „Tudor Vladimirescu”. Să un al doilea cerc în jurul casei, cu artillerie.

DACA AS FI INTENTIONAT SA-L ARRESTEZ, AR FI TRAS

— Să Groza, cu pistolul în buzunar. Venise cu Gheorghe Del. Si, după ce s-a terminat, Groza (avea obiceiurile lui foarte deplasante să facă glume, credea că săi și glume) cu zimbetul pe buze, mi-a arătat buzunarul și mi-a spus: „Pipăi!”. Am pus mina acolo și am simțit că are pistol. Să-i întors către mama și a spus: „Ca să nu mi se întâpte ce i să întâmplă lui Antonescu”. Cu alte cuvinte, dacă aș fi intentionat să-l arestez, ar fi tras.

— Dacă Majestatea Voastră se întoarce în țară, există oameni din exil care se vor întoarce împreună și vă vor ajuta, sau aveți senzație că vă veți întoarce singur?

TARA ARE NEVOIE DE SPECIALIȘTI

— Eu nu pot să spun că dacă potem să ne întoarcem acolo, au să vînă cu noi toți românilor din afara (ridică). Nu, pentru că și ei sunt de toate felurile și mulți săi împărațiști în toată lumea. Există, bineînțelea, printre ei specialiști, care vor veni cu mine (sau vor veni după). Tara are nevoie de specialiști. Afără de asta, primii specialiști ale românilor din toate culturile lumii care îmi spun că ei nu se mai întorc în România astăzi vreme cit durează situația aceasta, dar în momentul cind ne vom întoarce noi, vîn și ei. La început însă, în orice caz, nouă ne trebuie specialiști. Tehnologia modernă nu învăță să ei acela, în afara.

NU-MI PLACE SA LUAM MODELE, PENTRU CA NOI AVEM TREBURILE NOASTRE

— Cum văd gîndul că am putea „importa” modelul spaniol, de vreme ce tranziția spaniolă este diferită de cea noastră?

— Modelul spaniol se referă în special la tranziția de la totalitarism la democrație. La noi va fi mult mai greu, pentru că totul trebuie refăcut, pe de o parte. Pe de altă parte trebuie eliminat total comunismul, pentru că a-băgat peste tot. Unitățile săi au intrat acolo pentru că n-aveau înțeles. Să să continuă. Mie nu-mi place să luam modelele din alte părți pentru că noi avem treburi noastre. Să mai este un lucru care poate ar trebui reamintit: cind să-și întâmplă tentativa pucinului în Spania, dacă Regele Juan Carlos nu ar fi făcut ce-a făcut, nu știa unde ar fi fost Spania acum. Dar ce-a făcut el acolo, nu intra în prerogativele lui constituționale. Totuși a făcut-o că să să-l înțeleagă.

— Credeți că după eșecul pucinului din Uniunea Sovietică se va produce o accelerare a procesului democratizării și la noi?

— Se poate spune că ar trebui să tragem la noi, în România, o lecție foarte serioasă despre ce să-și întâmplă acolo. Fiindcă să-a arătat foarte clar că nu poate exista un compromis între comuniști, K.G.B. și dorința de libertate și democrație. E foarte clară linia de demarcație. Cred că pentru moment la noi este o situație confruntată.

— În legătură cu referendumul văd exprimat și la conferința de presă din dimineață de ieri: sătăci că el nu este drept nici pentru țară, pentru oamenii care nu sunt încrezători și nici pentru Majestatea Voastră. Totuși care ar fi posibilitatea teoretică de a vă întoarce?

— Există posibilități: de pildă dacă ei care lucrează pentru libertate și democrație să-ar uni și ar cere revocarea monarhiei.

— Majestatea Voastră, venind acum în Franță, a avut stabilite contacte cu cercurile politice de centru-dreapta. (Este o întrebare pe care și Véronique Soulé, de la „Libération” a pus-o la conferința de presă.) Nu s-au întreprins contacte în zona de stinge (guvernamentală) din cauza relațiilor bune ale președintelui și guvernului francez cu actualii conducători ai României, sau a fost doar în primul etapă în care Majestatea Voastră a lăsat legătura în primul rînd cu exilul și doar cu anumite cercuri politice, urmând ca pe vîîtor să le extindă?

— Ar fi normal să se poată face acesta. Dar eșea e dorim noi este una, și ceea ce vor ei să accepte este altă chestiune. Noi, bineînțelea, trebuie să avem legătura cu toți. În Statele Unite și în Anglia au fost legături cu „amindouă pările”: și cu guvernul, și cu opozitia.

Paris, 7 septembrie 1991

INTERVIU „22“

Vizita în Franță nu este prima și nu va fi ultima

Interviu cu REGINA ANA

• Pentru mine, războiul s-a terminat după doi ani și jumătate, la Stuttgart • Am fost decorată cu Crucea de Război • Cred că o să mai dureze pînă cînd lumea se va regăsi după acest „vacuum“ politic • Stabilitatea nu ne vine decit de la un om în care ai incredere • Vom fi ajutați cînd vom avea stabilitate • Mă gîndesc la tineri – la cei din fabrici, din universități, din școli – și chiar la copiii din școlile primare • Lumea de aici se gîndește prea mult la bani, la distracții • Ca să afli cum să trăiesc, trebuie să compari • Ajutorul umanitar este domeniul care mă interesează, nu sunt om politic, nici politician • De ajutorul străin trebuie să profite toată lumea, nu doar cei aflați deasupra • Avem nevoie de calm și de stabilitate în acest moment • Alte chipuri, dar aceleasi idei •

bule să fim eu toții toleranți, pentru că fără toleranță nu vom putea merge mai departe. Sîntem ca într-o familie: pot să existe dispute, cercuri, dar asta nu înseamnă că familia nu este unită.

– În acest moment, popularitatea monarhiei în România este în creștere. Sînteti desigur la curent cu acest lucru.

– Da. Pentru că este nevoie de stabilitate și stabilitatea nu vine decit de la o persoană în care ai incredere, o persoană care a avut întreaga sa viață în conductă exemplară, care nu a mers strîmb niciodată în viață ei. Aceasta ered că este cheia care poate explica creșterea popularității Regelui Mihai în România. Așa cum Regele a spus de atunci ori compatrioșilor săi: că nu poate avea incredere în el. Si românii au această incredere, dar nu nevoie și de ajutor, pentru că increderea să se fortifice.

– Ce fel de ajutor este cel de care au nevoie români? Ajutor occidental? Ai forțelor politice externe?

– Noi vom fi ajutați cînd vom avea stabilitate. Dar ered că prin noi însine, noi români, vom găsi această stabilitate în țară.

– Care ar fi posibilitățile concrete de revenire în sistemul monarhic, mai ales acum, cînd suntem atât de aproape de adoptarea noii Constituții?

– Monarhia a fost totdeauna în țara aceasta. Trecenii tării a fost glorios și la fel va fi și viitorul ei. Constituția din 1923 este încă valabilă. Si ea cuprinde drepturi și libertăți mai mari chiar decit cele ale unor constituții din țările Occidentale. Constituția română este inspirată după liberata Constituție belgiană. Sigur, trebuie unele modificări în legătură cu drepturile femeilor, cu dreptul de vot, trebule adună la zi, pentru că tările evoluăză, și constituții de asemenea. Sunt mai multe lucruri în care Regele poate ajuta. În ceea ce mă privește, eu mă interesez doar de ajutorul umanitar, eu pot ajuta, dar nu sunt un politician. Si eu cred din tot sufletul că tinerii vor reda României un viitor bun. Pentru că ei care au suferit atât de mult, cel care au fost atât de loviți în suflul și în mintea lor – ei pot doar să viseze viitorul bun al României. Dar tinerilor din România de azi le revine viitorul pe care il vor face. Si mă gîndesc la tinerii din toate medile: la tinerii din mediul muncitoresc, la cel din universități – și chiar la cei din școlile primare. Pentru ei, România va fi din nou România Mare. Pentru ei am speranță, curajul, și ei vor face viitorul – în mult mai mare măsură decit oricine altcineva. Noi am văzut acest elan al tinerilor care vor să stie, care vor să învețe: de aceea sunt primordială schimbările culturale într-o țară. Cel ce vor să plece este bine să vină să vadă, să învețe – dar să nu-și părăsească de tot țara. Pentru că avem nevoie de tineri. Plecarea tinerilor este desigur un fenomen al Estului – dar și al lumii întregi. Cel de-acum pleacă fiindcă au fost inchis într-un sistem de a munci și a nu gîndi. Ieșind din țară, au liberatea de a vorbi, de a se alărga pe ei însisi, de a vedea. Si tinerii au nevoie să vadă, să compare, să înțeleagă că în România se face în așa fel ca să fie la fel ca altă. Dar e nevoie de munca, nimeni nu-ți dă așa ceva gratis. Trebuie muncit pentru a ajunge la bunăstarea de aici, cu toate defectele ei – penîu că există defecțiune și în Vest.

să fim eroiști, să ne gîndim doar la această balanță economică – foarte importantă de altfel – fără să ne gîndim să îl săză de justiție. Pentru că acolo în România, fiecare să poată profita de ea, nu doar cel ce se află deasupra.

– Ce ne puteți spune despre contactele pe care le-a avut și le va mai avea în zilele următoare Regele Mihai cu preșa și oamenii politici?

– Presa ne-a fost foarte favorabilă și ne-a ajutat mult în momentele grele. Acest interes al preselor pentru Rege, în acest moment se datorează (o spun din nou) stabilității și onestății pe care o vede reprezentată prin el. Pentru că oamenii politici vin, pleacă, se schimbă, dar eu un rege democrat țara urmează același drum. El reprezintă consiliul poporului. Dacă privesc structura Excepției, toate țările care au regi sau regine sunt liniștite, muncese bine, nu există în ele schimbări bruse.

– Ce ne puteți spune despre comunitatea română din exil?

– Am fost în Statele Unite, în Anglia, și foarte mulți români care își au nostalgia țării lor și eu cred că ei se vor însoțește într-o zi, eu capul plecat, pentru că sună că îl suferă frații lor în țară. E drept că și ei au suferit, în alt mod. Au suferit pentru că este foarte greu să te adaptezi într-o țară nouă, totdeauna privit în urmă, spre țara ta. Si nu închină în fața celor ce au putut trăi într-o țară care nu este a lor.

– Ati întîlnit personalități culturale ale exilului, foșii disidenți, cei care au ajutat prîntr-un efort dezinteresat România, în timbul regimului Ceaușescu?

– Da, am întîlnit totdeauna astfel de personalități, penîu că ele dă farmecul țării.

Am crezut că România va fi liberă în februarie

– Proiectați să vă întîlniți și cu reprezentanții partidelor politice din țară?

– Eu cred că proiectul se îlăudează de mult în urmă. Am întîlnit români din toate medile, pentru că nu trebuie săciată niciodată deosebirile între felul cum gîndesc, între ceea ce sunt și între forța fizică dintr-o altă parte.

– Ce credi despre trecut?

– Trecutul este trecut totdeauna. Trebuie să știi și să știi trecutul. Pentru că voi a trebuit să trăji, și ca să trăiesc și să apără. Ce înseamnă trecutul? Un moment prost. Trebuie să priviști acum spre viitor. Cum spune Regele: nu trebuie săciată vinătoare de vrăjitoare. Nu este treba noastră, aceasta este treba justiției.

– V-ați gîndit vreodată că vom ajunge să trăim astfel de momente?

– Era un vis și o speranță. Am vorbit de multe ori cu Regele despre viitorul României, despre ce se va putea face ca să ajutăm. Si atunci cînd zidul Berlinului a căzut am spus: imediat, acum, și România va fi liberă. Am crezut doar că va fi puțin mai tîrziu, în februarie. Nu știm că va fi exact de Crăciun.

– De ce nu v-ați întors mai repede în țară?

– Ne-am fi întors imediat, dar ni s-a cerut să mai aşteptăm puțin. Pentru că tinerii noștri și-au dat viața că să distrugă un sistem și după revoluție sistemul încă mai era pe loc: alle chipuri, dar aceleasi idei.

– Majestatea Voastră este optimistă în privința sanselor noastre de viitor?

– Dumnezeule, da! Sună foarte optimistă.

– Si Regele, de asemenea?

– Bineînțeleas, în fiecare zi vorbim despre asta, despre România, despre ce putem face – pentru tineri, pentru bătrâni, pentru cei săraci. Si pentru a reda speranță. Pentru că aceasta este destinația noastră.

– Cînd v-ați întors în decembrie aîi putut vedea ceva din țară? Cât a durat?

– A durat 11 ore. România, despre care anume vorbindu-se de sălăjești an, de cind mă căsătorisem, devenise țara mea. Deși era noapte, vroiam să o văd. Si mi-am înțeles că am mers la o ferestre, as fi vrut să o deschid, (erau înuiți într-o cameră) el n-îl se aranjau pasapoartele și un soldat tineră din realitatea parte a ferestrelor a încercat, mi-a spus: „nu pot“ și mi-a zîmbit. Si pe acest chip înuiar am văzut simbolul României. Pe urmă am plecat spre Pitești, iar cel ce ne-au înconjurat – nu mai erau români. Înțelegi ce vreau să spun? Nu aceasta este România. Erau ca de gheăză.

– Nu v-ați gîndit că era periculos?

– Nu ne-am gîndit niciodată moment, desigur, cu toate mitralierele acelea și ecclatul, putea fi periculos. Dar acesta este și el de-acum trecut și trebuie să privim înainte. Si cred că mai vreau să spun un lucru: familia este foarte importantă, ea este frica fiecarului dintr-o țară. Eu și frații mei astfel am fost crescuți.

Pagini realizate de
GABRIELA ADAMEȘTEANU

Paris, 14.09.1991

Viața unei femei obișnuite?

– Vă rugă să oferîți editorilor noștri cîteva informații biografice despre Majestatea Voastră.

– Sunt născută la Paris, acolo am și fost educată și am învățat într-o școală obișnuită. Am trăit într-un apartament obișnuit, cu părintii și cu cei trei frați ai mei pînă în 1939, cînd a trebuit să părăsim cu toții Franța, pentru că tatăl meu (René Bourbon / Parma) era amenințat că va fi internat într-un lagăr. Am mers cu vaporul de la Liverpool la New York și aici părinții mei au murit, tatăl meu la o companie de gaz, mama într-un magazin de pălării. Am trăit în continuare la New York, într-un apartament de 3 camere, obișnuit cu ajutorul pretenților. Cei doi frați mai mici au plecat în Canada, la studii, pe urmă să-an înainte la New York și fiecare dintr ei a lucrat: cel mai mic, care a fost un timp vinzător de ziare, a intrat apoi la 10 ani ca voluntar în armata franceză și a devenit paracușist. Eu am fost vinzătoare într-un mare magazin Macy's, pe urmă impreună cu alii refugiați francezi mutați la New York, am lucrat în armata franceză, la serviciile ambulanțelor militare. Am fost cu armata franceză în Maroc (a doua divizie blindată) și am participat la campania din Franță. Războiul s-a terminat penîu noi la Stuttgart, după 2 ani și jumătate: am fost decorată cu Crucea de Război (La Croix de Guerre). Ca toți ceilalii soldați, am fost demobilizată în '45 și mi-am reluat studiile la Paris. Cu Regele Mihai ne-am cunoșteut în Anglia, în 1947, cu ocazia căsătoriei Reginei Angliei. Pe Regina Mamă Elena și cunoșteam dinainte, penîu că venea uneori în vizită pe la mama mea. Căsătoria noastră a fost celebrată la Atene, la 10 iunie 1948. După aceasta m-am ocupat doar de familiu (merci în creștere) adică de treburile în menaj și de educația copiilor. Ca urmă am devenit paracușist.

În acest moment, lumea se caută, se scuză, încearcă să se schimbe

– Cred că evenimentele din Uniunea Sovietică vor avea o influență asupra situației din România?

– Cred că vor avea, penîu că astăzi radioul, televiziunea și presa țărilor invecinate au influență și influență gîndirea românească.

– Cred că va influența și jocurile politice?

– Este posibil, pentru că am impresia că acum noi ne aflăm într-un sol de „vacuum“ politic. Toată lumea se caută – chiar și în Franță, se scuză, încearcă să se regească. Occidentul se caută și el. Si aceasta este valabil și pentru România, așezată atât de aproape de Uniunea Sovietică, ce se dezagregă. Vor fi tulburări și ered că aceste tulburări vor atinge și România. Ultiță vîlă la Basarabia. Si vom avea granitele noastre de dinainte, penîu că granița noastră se micșorează, se strîngă.

– Este și opinia Majestății Voastre că vom mai avea timp de agățat pînă atunci?

– Evenimentele sunt excesiv de rapide. Dar trebulele având grija, trebuie privit cu atenție și cîndăriță lucrurile. Nu îl bine să ne aruncăm într-o parte sau într-alta, penîu că greselile ne disperăză, ne despart și avem nevoie de reunificare.

– Care sunt opinile Majestății Voastre în problema minorităților? Penîu că, odată cu unificarea cu Basarabia, România va primi în cuprinsul său și alte minorități.

Fără toleranță nu vom putea merge mai departe

– Situația minorităților este utilizată în acest moment pentru a se crea diversiuni. Cred că minoritățile sunt utilizate în scopul dezinformării. Dar oricine are dreptul să trăiască acolo unde el vrea să trăiască și eu am impresia că în viitor problema minoritară nu va mai exista. Tre-

– Care sunt aceste defecți ale Vestului?

– El, bine, lumea noastră se gîndeste prea mult la bani, se gîndeste prea mult la distracții, se gîndeste prea independent...

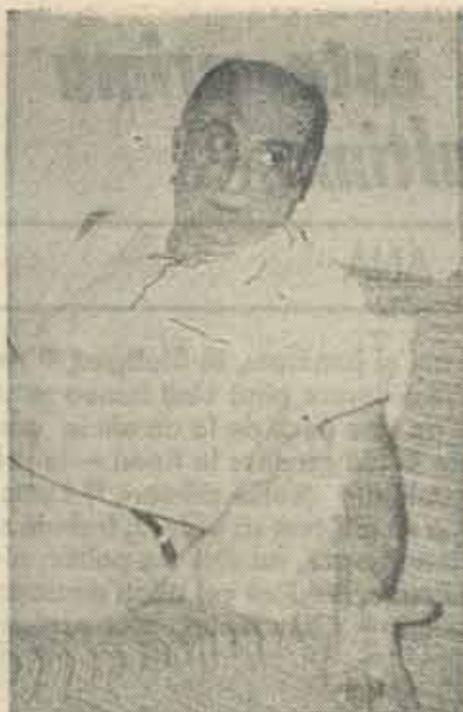
– Independent față de ce?

– Independent față de tine insuți. Si față de părinti. Dar, comparind, pot afîa cum să trăiesc: nu pot să trăiesc cu o singură idee în cap. Trebuie să ai toate ideile și să le incerci pe toate. Dar aceasta o să îl dureze, penîu că noi, în România, suntem inițiați. Alei, pe străduă, atî văzut există mulți oameni blazati, pentru că ei nu se mai gîndesc la viitor. Si cum pot să mergi înainte dacă nu te gîndești decit la tine insuți? Stabilitatea poate fi o scară de care să te ajuti ca să ieși din măslină.

– Ce ne puteți spune despre vizita acuzația la Paris?

– Vizita în Franță nu este nici prima și nici nu va fi ultima. După cum stîm, Franța a fost întotdeauna foarte aproape de România și cred că ea poate avea un rol cultural foarte important. Ar trebui ca din nou tinerii să vină să studieze aici, ca altădată. Franța a fost interesată de evenimentele din România, francezii au fost foarte surprinși că românii le vorbesc altă de bine limba. Cred că este foarte bine că în acest moment Franța trimite oameni care să ajute și mi se pare o inițiativă care trebuie continuată. Dar, în același timp, ei trebuie să meargă în România ca să ajute – nu ca să exploateze. Acest cuvînt „a exploata“ este foarte dur, dar nu vreau

LUCIAN RAICU

„Adevărurile se spun cu o stringere de inimă”

Barthes — un clasic francez „în viață” • A-l asculta în București, în 1982, asediat de vești rele • Care este temelia de bun-simț a spiritelor geniale • „A discuta înseamnă a milită”. Cercetind responsabilitatea și „irresponsabilitatea” • A te reciti după exil

1988. Roland Barthes fusese lovit de un camion, pe cind traversa strada, chiar în fața instituției de vechie și înaltă tradiție culturală numită de cîteva secole „Collège de France”. Unde fusese chemat să tiină un curs despre limbaj și literatură — cine ar fi fost mai potrivit decât el să se pronunțe în această materie „inter-disciplinară” în mare vogă pe atunci? Citisem, înțără, lectia inaugurală — Barthes era la apogeu carierei sale, era în plină formă intelectuală, se desprinse de excesele savante ușor prețioase și ușor arrogante ale „primei faze”, știință să se umanizeze, se domesticise și se „cătifelase”, omul însuși se maturizase cu neșpușă gratuit, refuzând în același timp să îmbătrinească, staționând într-o ipoteză calmă și lăndră, fără virșă, ce mal, devenise — în ciuda existenței și a deprinderilor sale speciale, amestec de mondenitate și marginalizare, la intersecția dintre bibliotecă și bistriță, un clasic, un clasic francez „în viață”.

As fi vrut să-l văd măcar o dată — de ascultat îl ascultasem luind acasă de la Biblioteca Franceză o casetă din seria admirabilelor „Radioscopies” ale lui Jacques Chancel, din vremea cînd cunoșteau jurnalist, în fel de ademenitor cordial și simpatic și atunci era mai puțin de cultură și vorbea competent, păstrînd totuși o respectuoasă distanță, cu Barthes, cu Sartră, cu Roger Caillois. Prețioasa înregistrare radiofonică, datând cred de prin 1974, îl ascultasem de cîteva ori în sir, nemulțumit să mă despărțesc de ea. În iarna anului 1982, într-un București asediat de vești rele, de întuneric și frică și frig, pe care marele critic francez nu l-ar fi recunoscut, atât era de deosebit, de posomorit, el, care-l stia bine — și își amintea cu plăcere de călătorii sănătoase, 1946—47, cînd, înțără cărtură abia pregătindu-se să se lanseze, înainte de a fi „descoperit” de Marcel Nadeau funcționase în vesela metropoleă est-europeană, acreditar pe hîngă aceeași Bibliotecă, de la care, peste trei decenii și jumătate, aveam să-mi procur caseta cu interviul său.

• O fertilă alternanță

Învățase printre români — precizase mult mai tîrziu — o tehnică adevarată muncii scriitorului: fertila alternanță între „muncă și chef”. Între orele dedicăte lucrului intens și cele de destindere și „petrecere”. Ce-ar fi spus acum, ce l-ar mai fi „învățat” orașul sumbru și demoralizat, scos în afara lumii — în care, din caseta cu greu procurată, vocea să frumos timbrată, „educată” de experiențe de ultim rafinament intelectual, răsună, în acel trist context, ca din altă lume, din lumea Adevarat. Care, îță — în studiu orori de „aici”, din locul „recepției” abia dacă înăduite — continua să existe. Continuă să-și semnaleze — prin vocea ca din Sirius, a lui Roland Barthes — prezența. Primisem cu emoție și cu o tresărire de speranță — în condiții atât

de neprudenție, care ar fi voit să interzică tot ce mai era viu, orice emoție „culturală” și orice speranță de normalitate — mesajul Bibliotecii Franceze și al fostului ei ghid acreditat la București, mesajul Franței.

Cînd, după un an, în 1983, am ajuns prima oară la Paris, zadărnic treceam prin Carterul Latin, Barthes nu mai putea fi sărit, de trei ani închelați nu mai era — și nu va mai avea să fie — de găsit altfel decât în cărțile sale — în Mitologii, în eseul despre Michelet, în Despre Racine, Critică și Adevăr, în superbul Discurs Îndrăgostit (care era deja altceva decât doar știință a limbajului și decât doar uscată teorie și critică literară — era romanul însuși al afinităților inteligente, o confesiune mascată...), cum putea fi descoperit în cea mai tulburătoare dintre scrierile sale: Roland Barthes par R.B., în care se povestea pe sine la persoana a treia,

L-am „văzut” totuși — măcar o dată — pe R. Barthes și mi-a părut atunci că îl cunoșc dintoideauna — aşa trebula să „arate” el. Ingemânind o infinită delicatețe cu decizia și puterea prezenței, înmiditatea cu cea mai naturală siguranță de sine, dorința de a se eclipsa (de a se „marginaliza”) cu autoritatea nesuhință dar pe deplin conștientă de sine și de „ascendentușii” asupra celorlăți, simplitatea omului de elită cu instinctivul refuz dezgustat al banalității, al poncifului, a ceea ce obișnuia să numească „doxa”, un inimitabil firește cu cel mai aristocratic stil... Deschisese din întimplare, la Courbevoie îndîn, micul televizor, prim-deam canalul trei, emisiunea „Océaniques” — și am știut imediat, recunoscind vocea — vocea încurajatoare a Intelligenței (care, îță, nu dispăruse cu totul din lume) cine era Acea — domnul de pe ecran, în pulovăr gri, cu litigă-n colțul guri, atât de atent la întrebările ce îl se punea și străduindu-se să le răspundă „pe înțeleș”.

Cine altul putea fi?

• Profitorii confuziei de valori

Adevărul, adevărurile nu se spun „ne” și linistit, se spun cu inimă grea, se spun cu o stringere de inimă, se spun cu tristețe, cu un sentiment al vinei, care nu-l exclude pe rostitor. Spunerea aceasta îl pune și pe rostitor în cauză cum altfel ar avea el dreptul să deschidă gura? Adevărul se spune cu sentimentul unei taine, adesea insuportabil de dezvăluitor. Si nu de taină unor „dosare” e vorba, nu de secretele istoriei, ale cabinetelor, ale diplomației etc. Necesare ne sunt și acestea, inadmisibil fiind să „ne” fie ascunse; alta, cu totul altă este, totuși, inadecnitarea marilor scriitori... Se mai confundă planurile și (va) el de deosebite sănătatele acestora. Există, stim bine, profitori, de totată mină, ai con-

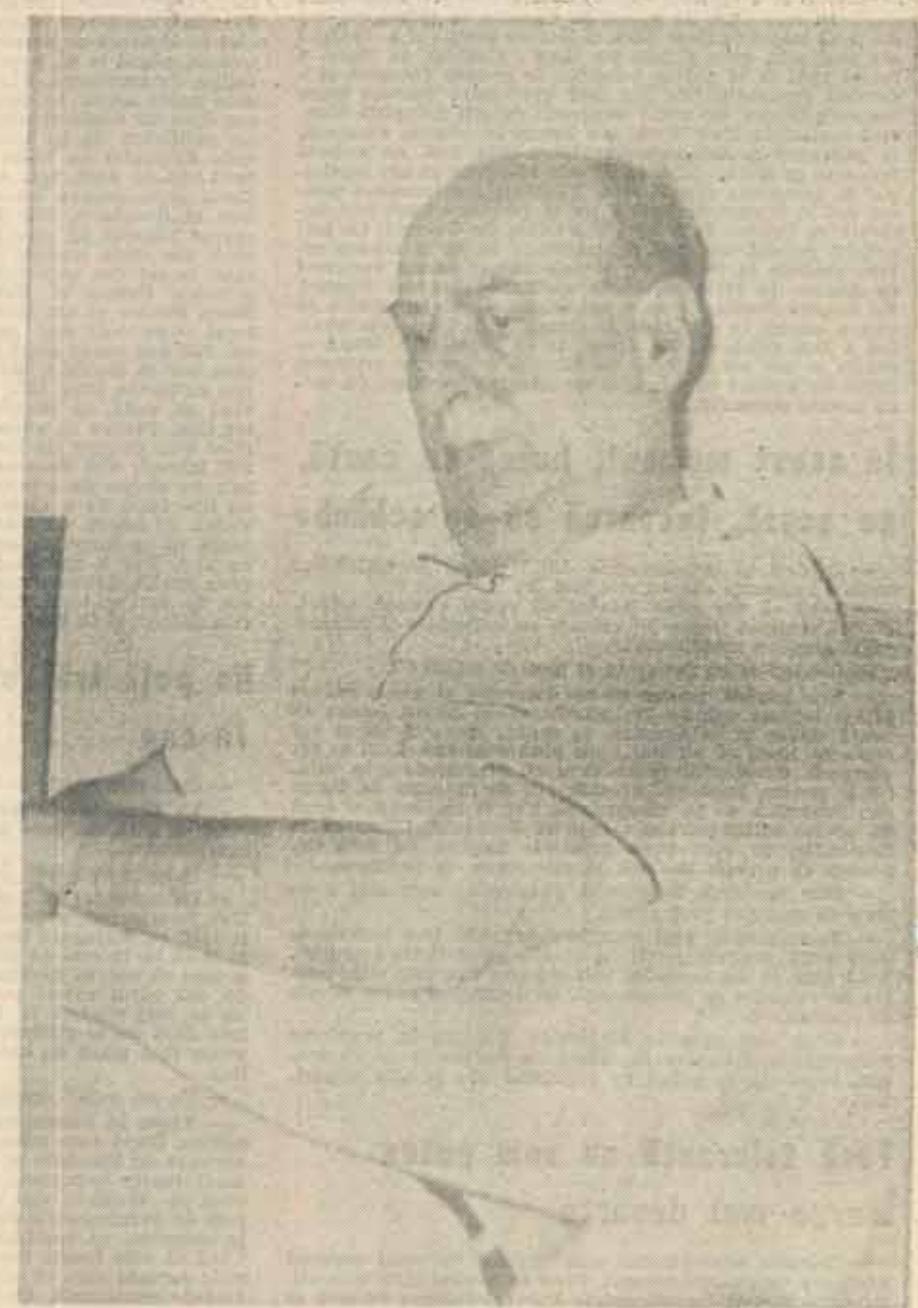
fuziei de planuri. Încă ceva: nu este prea la indemnă să le distingem, nu, nu... Tot impostașă, alt fel de impostașă este pretenția (și pricoperea) de a le distinge cît ni bate din palme; a distinge răspicat între „etic” și „estetic”, „adevăr istoric” și „literatură” etc. O taină este și aceasta.

• Ionescu — geniul unui moralist nepătat

La douăzeci de ani, Eugen Ionescu despre Proust, în România Literară, 41/1932: „În realitate, el nu este alt

de nou. El este, mal degrabă, vechi (s. n.). Proust, după aventura simbolistă și naturalistă, a refăcut legătura cu analiștii francezi, tradiție care a mers paralel și cu romanticismul, și cu simbolismul, stearză, și drept, de aventura lor accidentală, dar care le-a supraviețuit — și acum, prin Proust, frunță și dominantă, învederindu-se ca adevărată tradiție franceză clasichă. Rebarbativ la Proust era, cum am spus, numai fraza: „dar a devenit clară” (s. n.).

Temelia de bun-simț a spiritelor geniale! A proclama, în 1932, vechimea și clasicitatea lui Proust, chiar tradiționalismul său, într-o vreme cînd soca, pînă la rebarbativ, prin nouătoasa, era, desigur, ceva scandalos. Scandalosă voință de singularizare, afirmații „impertinente”, originalitate „cu orice preț”, a unui timăr care, prin tot-

CULTURA

te mijloacele, vrea să atragă atenția asupra sa etc. Dimpotrivă, cit echilibru, cătă seriozitate „neîncreasă” și cum-pătare matură, cătă prețuire pentru evidențe, cit gust clasic al preciziei și al clarității, cătă cunoscere pricepere și competență siltoare și linistită, cătă bună vedere în considerațiile acestui aproape adolescent!

Inițiatorul literaturii „absurdistului” impresioneză. Închis de atunci, prin aplicația sa îndărâină pentru adevărul puternic simplu și absolut de ne-contestat. Ce e „absurd”, ce e scandaloasă, ce e „impertinent”. În considerațiile acesteia? În sensul bun academic!

Acceptind să fie membru al Academiei Franceze, lucru care a mirat pe mulți și a dezamăgit pe snobi și pe proșii de toată lina, el n-a făcut decât să-și confirme adevărata identitate, să-și mărturisească fără inutile mofturi opțiunile, structurale. Un act, nu de dezicere cum cred prostii, ci unul de maximă fidelizeitate față de sine.

Locul său la Academia Franceză era, fără nici o indoială. Si la Comedia Franceză. Nu neșăpat în mici teatre de avangardă!

Geniul său, un geniu al inteligenței (metafizice dar și practice) al împreună incorruptibile, al omeneșcui ne-corupt. Geniul unui moralist nepărat; un geniu firesc și eminentemente moral. Ai bătrânluiu (încă din xvăpășătă tineretă și tineretă). Având totdeauna dreptate. Nici o bizarerie, nici o ambioare de singularizare, nici o ambiție pur și simplu. În considerațiile sale revoluționare despre Proust. Adolescentul Ionescu anticipa cu cîteva zeci de ani consensul spiritelor pătrunzătoare în ce privește locul lui Proust în literatură. Si în atitea altă privințe.

L-am vizut, după mai bine de cinci-zeci de ani de la apariția articoului tineresc-bătrânesc din România Literară. Revista apără sub direcția lui Liviu Rebreanu; acolo era locul articoului. Si mi-am spus: Ionescu poate semna și astăzi, cu amindouă minile, textul de la douăzeci de ani, plin de afirmații „firești”, de evidențe încă deloc evidente. El nu era, în 1983, „bătrân”, a, nu, deloc, dintr-un motiv simplu: în 1932, cînd colabora îoi la publicația mult-echilibratul L'iviu Rebreanu, nici vorbă să fie un precar „tinăr”, un numit „tinăr scriitor” etc. În 1932, la douăzeci de ani, era pe deplin (desi nu încă pe deplin exprimat) el însuși, cum îl stim, cum îl vedeam eu în toamna anului 1983. Articolul despre Proust, scris în primele decenii, putea fi scris și tipărit fără nici o modificare. Într-un număr din Le monde des livres în oricare zi a sfîrșitului de secol. N-ar mai fi produs, ponte, acceasi senzație, dar, cu siguranță, ar fi onorat prestigiosul cotidian cu semnătura unui academician ilustru care, în cîteva fraze stie, ca nimănui altul, să definișească situația (factuală) a lui Proust în literatură.

Marea sa inclinație (slăbiciune?) pentru ceea ce este (și ar trebui să fie pentru toată lumea) adevărat, neelitit de adevăr. Nu adevărat (un atribut al lucrurilor) ci adevărul însuși, cel prizonier, acoperit de straturi groase de iluzii felurite — „opiniile”, prejudecăți, prostie complicată, prostie simplă. Ar vrea doar atât: să nu ne mințim pe noi însine și, dacă se poate, să nu mințim. Să nu mințim! Să nu te minții! Inclinația sa naturală (slăbiciunea sa?) față de biblicul Decalog. Si lui, ca și lui Proust (cîtit, comentat de el la douăzeci de ani) grozav de bine și ar potrivit superlativă caracterizare ionesciană (superlativă în cînd celor care mai și-au cîtă ceva în Jumea în care totă „știință” se elatină). „El este, mai degrabă, vechi”.

• A fi avocat și părtăș

Si totuși, si totuși... Slăbiciunea pentru adevărul lucrurilor nu-i împiedică să deteste, cind e vorba de îndeletnicările intelectualului, noțiunea (aparent conformă acestei inclinații), noțiunea și mai ales cuvintul zis: obiectivitate. Nu din 1932, ci din 1931 (precizează astăzi, la vîrstă aici evocată) fiecare zi, darămîte fiecare an, contează Ionesciana legiferare strecurătă în vechea noastră publicație Viața Literară (133/1931). „A discuta înseamnă a milita. A fi avocat și părtăș. Înseamnă a te limita (...) a discuta, înseamnă a fi activ... A fi obiectiv înseamnă a nu discuta...“

O ambiguitate substanțială: îl place lui adevărat să „discute”?

Citești o carte țesută numai din cărți, poncife, locuri comune. În sfîrșit, o carte evident pronostică! Nu sunt atât de multe; îndeobște prostia stie să se ascundă, să se complice. El bine, nu! Certitudinea pe care și-o impune, nu zice neapărat bunul gust, dar și cel mai elementar bun-simt este — și se explică — înșelătoare, foarte ușor de elătănat. Recenzentul cărții dovedește că este o probă de rafinament, o mare izbindă a autorului ei faptul (aparent destabil) că ea se compune din clisee, din platitudini etc. Cartea înară îl deosebă proastă, ci — pentru firile pricepute, pentru pricepătorii „esteții” — excelentă. Nu e proastă, ci doar pare proastă, ca să ne inducă în eroare și să-și ridice în tîhnă de nepriceperea noastră.

Si cu cît e mai simplu proastă, cu atât și DE FAPT și IN FOND mai bună.

Nu-ți rămîne decât să-ți spui că nu e chiar atât de proastă, ca să fie, potrivit normei invers proportionale sugerate de recenzent, chiar atât de bună.

• Din bibliotecă în stradă

Decembrie 1990. Din carte pe care î-o dedică Didier Eribon, aflu că Michel Foucault a locuit mulți ani, ultimii săi cincisprezece ani, pe Rue de Vaugirard, la nr 285, într-un apartament situat la et. 8, de la fereastră căruia putea contempla — și o făcea adesea, extenuat de lucru — frumoasa priveliște a vestului parizian, Cîmpul lui Marte, Trocadero, Turnul podurile. Locul mi-e foarte cunoscut, les mereu pe Vaugirard, coborind cătiva pași pe Rue Pargue, cind mi-e sălă de căit, de scris (mi se întimplă cam de două-trei ori pe zi), luind-o înecat pe stînga și dănd îndată de punctul cu pricina și de securul vesel „omenos” numit Adolphe Chérioux, plasat peste drum de modernul bloc al lui Foucault — „al lui” pină în vara 1984, cind a fost secerat la 58 de ani, de o cumpătă boala, în plină glorie, dar și în plină depresiune și contestație: devenire contestatarul contesterat.

Traversez scuarul „la capătul său”, înălță primăria arondismentului 15 și o bibliotecă „de cartier”, merg să dău înapoi — a expirat termenul — carte lui Didier Eribon, biografia intelectuală a gînditorului anti-burghez, dar și anti-sartrian (atât că se poate să fii și una și alta, nu e ușor dar se poate), structuralist și anti-structuralist, din momentul în care a observat că „structurile” nu coboară în stradă, să manifesteze. Pe cind el, Foucault, tocmai astă făcea, cobora și manifesta și se bătea, la propriu, cu forțe de ordine, împins la acțiune de spiritul însuși al operelor sale — *Histoire de la folie, Folie et déraison*, și mai ales *Surveiller et Punir*, străbătute de o filozofie a însubordonării, a intoleranței la intoleranță și la toate formele Puterii... Attitudinile „practice” descindeau la el din generalitatea unul mod de a gîndi care nu acceptă inacceptabilul instituționalizat, discriminările „normalizate”, înjustiția legiferă, imposturile „rajiunii”, dictatura „majoritatilor”. Aceste atitudini, deseori intervenții publice erau considerate a fi — pînă la exces — manifestări de tip „gauchist”, expresii agresive ale unei mode intelectuale dormice să sfideze, într-un fel ne-cumpătat și intrucîtiva irresponsabil. Stînd pe o bancă în scuarul de pe Vaugirard — și cu privirea atîntă spre unul din balcoanele de sus ale uriașului bloc, de unde cu vreo săptăi ani în urmă încă privea Foucault spre magnifica zonă de vest a Parisului — am tot răgazul să intorc lucrurile pe o față și pe alta, și poate mai ales pe această „alta”... Cît de justificate sunt acuzațiile de „iresponsabilitate”?

Le înțeleg prea bine, adică în felul unui om din Est, vindecat de iluzii, edificat pînă la oraore, asupra consecințelor criticii Occidentalului, ale criticii antiburgheze, ale radicalismului politic... Îmi spun, totuși, că acest radicalism nu î-l-a dus niciodată pe Foucault, ca pe atită alti intelectuali, contestari la ei acasă, la eroare — complementară, dar deloc inevitabilă! — de a închiide ochii asupra realităților lumii totalitare, uneori de a exalta „esperanța” închisă (ermetică închisă) în ele. Nci vorbă — și

asta cam schimbă sensul radicalismului său... Lucid — pînă la capăt — în imaginea pe care și-o făcea asupra Estului totalitar, aceea care-l determină să extindă la scară humilă întregii „resentimentul” său visceral și neîmpăcărat (într-un analiză filozofică) față de Autoritatea brutală, vicleană, abuzivă și represivă, să se ridică nu numai împotriva condamnărilor la moarte din Spania franquistă, a regimului penitenciar din Franța vremii sale, dar și împotriva „normalizării” consecutive primăverii pragheze, a despălmului sovietic, a tentativelor de lichidare a solidarității poloneze. Sincer să simt, astăzi înseamnă „orbire”, nici pur radicalism de stingă, nici aventură snob-intelectualistă lipsită de cumpăt și de răspundere (attitudini, e drept, curențe în epocă...). Parcă nu „rimează”, parcă înseamnă altceva, ceea ce seamănă mai curind cu principiul de: Rigoare — esențial în scrierile lui Foucault, fără concesii aplicat, cu un sol de neprihăne salutară, regeneratoare.

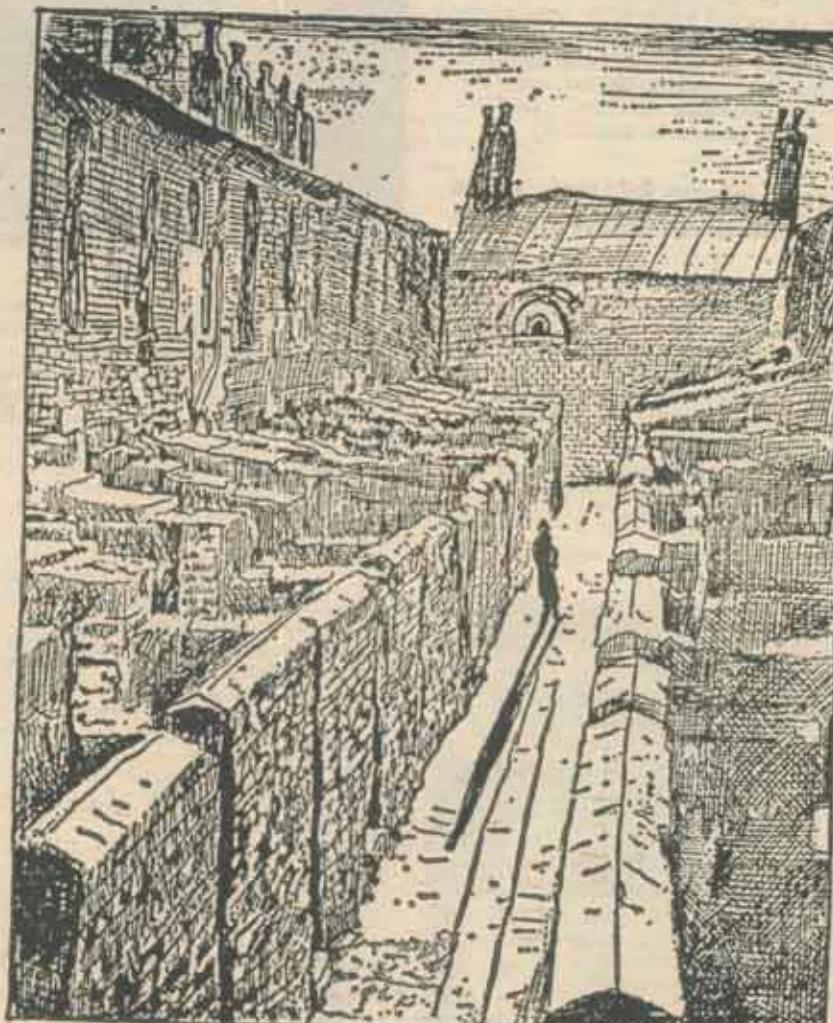
Să nu uit: Foucault descalifică definitiv în opera sa de istorie al mentalităților o anumită vizionă asupra „nebuliei”, asupra bolii psihiice, asupra noțiunii de abnormalitate, de marginalitate — într-un fel ce ar putea să satisfacă (pe deplin) spiritul ionescian, înconformismul ionescian...

dă ca oameni „fără minte” (sau cu mintea dereglată) ce săint...

Nu m-am gîndit pînă acum, teatrul lui Ionesco poate fi privit cu ochii lui Michael Foucault, ai unuia dintre contemporani săi cu adevărat esențiali. În spirit, dincolo de teribilele deosebiri...

• Odiseea [cu o sanie]

Spuneam la începutul acestui „Jurnal” că, părăsind în noiembrie 1988 casa de pe Stefan cel Mare și tara, părăsiesem — odată cu hotărîrea de a nu mă mai întoarcere — și abandonase, lăudind cu totul gîndul de la ele (stiam doar pe mină cui vor încape...), toate caletele, cărțile, colecțiile de reviste unde publicasem, scrisorile adunate într-un sac, manuscrisele netipărite, hîrtiile... Aflind printre cei dinti că am „rămas” la Paris și cerusem azil politic — și bănuind cine va pătrunde în casă spre a confisca și a cerceta tot ce era de confiscat și de cercetat — mai tîrziu încărușul meu prieten Mircea Dinescu a luat-o înaintea scotocitorilor, a pătruns într-o noapte în apartamentul său să-l lăsase cheia pentru orice eventualitate și a scos cu un ochi expert ce era de scos — și cu o sanie (venită lărni!) a transportat repezile la el acasă (ba nu, în locuința soților, era ceea ce mai sigur...) către saci bine burduși cu „hîrtie” scrisă, tipărită, ce-a judecat el că merită să fie adăpostit. Manuscrisul volumului 2 din Scene din Romanul literar mi l-a trimis destul de curând pe-o cale conspirativă. Cea mai mare parte a „hîrtiilor” — pe care le socoteam pierdute — le-am recuperat după decembrie 1989, n-am avut încă răgazul unei investigații complete. Chiar zilele astăzi am desfăcut un „dosar” prăfuit și îngheșuit în unul din saci și mi-au căzut ochii pe foile unui „interviu” pe care-l dădusem lui George Pruteanu (pentru revista Ieșană Creșnică) în luna iunie 1986, aflu abia acum că a apucat să apară — putină vreme înaintea exilării mele... Citește foile dactilografiate cu un sentiment ciudat (plăcut și neplăcut), descopăr în ele „starea de spirit” din care s-a născut (după un an), aici în Franță, carte de fată, jurnalul „cu Ionesco” — este chiar matca acestor pagini, un sol de „plantă originară”, ca să vorbesc în termeni lui Goethe...

ION NEGOIȚESCU

Amintiri dintr-o lume scufundată

• Tudor Vianu a fost primit la Academie nu pentru ceea ce publica atunci, ci pentru opera lui „burgheză” din trecut • Tulburările de conștiință il deosebeau fundamental de Călinescu, jovialul cinic, ori de Sadoveanu, apaticul moral • N-am să uit niciodată unghiile incununate de negreață ale anchetatorului • Nu se cade să aruncăm lespeze tăcerii peste problemele delicate • Dacă aş fi murit în temniță în care am fost lepădat, ce „opere” ar fi rămas de pe urma mea? • Jocul tragic de-a strigarea și slabirea șurubului • În sinistra epocă Gheorghiu-Dej oamenii se fereau să vorbească și să asculte •

L.N.: Despre revista „22” nu-mi îngădui decât cuvinte bune (le-am rostit și cu alte ocazii): bogăția colaboratorilor, varietatea temelor discutate, împreună teoria cu actualitatea și, bineînțeles, înainte de orice poziția generală sinceră în favoarea și în sprijinul democrației, mă incinta; o apreciere mai aplicată nu-mi permisă însă, deoarece, din zecile și zecile de numere apărute pînă acum, nu mi-au căzut în mină decât, întimplător, doar cîteva, ca, de pilda, cel din august, în care se află articolul lui Andrei Pippidi despre carteia lui Virgil Ierunca, ori — mai degrabă — cel în care a „polemizat” cu mine Sorin Vieru pe tema Neica. Astfel că, prea puțin „în cunoștință de cauză”, nu îndrăzneșc acum decât să-mi exprim o teamă și o ouăcare desiderată. Mi-e teamă, zădăr, că nu cumva calitățile revistei să se transforme în defecte, dacă „dialogul social” pe care-l promovează să-l îlărgă încontrolat, iar „22” ar deveni un magazin al tuturor opinioilor. Dialogul nu trebuie lăsat la vola întâmplării, ci dirijat cu vigilență într-o promovarea ideilor democratice — dacă revista vrea să fie o tribună a democrației și nu un bazar cu de tone. Într-un parlament se pot înfrunta și stinge și dreapta și centrul și extreamele — Într-o publicație clar și ferm orientată, nu. Dispută și chiar polemică, desigur însă între sincer democrați. Poți admite uneori în corpul revistei și opinia adversarilor democrației, dar numai pentru a da pe loc replica. Concluziile să fie trase întotdeauna de cel care reprezintă ideologia revistei, deci nu abandonate pe seama criticiilor.

Aveam, într-un fel, mai multe de învățat de la vecini decât de la Apus

L.N.: Cred apoi (desiderat) că o publicație ca „22” are datoria să înțeleagă cititorii și prin aceasta și colaboratorii cu cele ce se întâmplă ca fapte și idei în țările vecine cu noi, ale fostului „lagăr” socialist. Se poate învăța de acolo foarte mult, mai cu seamă că altii ne-au luat-o înainte. Într-un fel, aveam mai multe de învățat de la vecini decât din Apusul pe care și-a opinia publică românească. Îl receptează cu

prea mare dificultate, datorită sechelor comunisto-ceaușiste din mentalitatea societății noastre. De asemenea, cred că ar fi bine să se pornească de îndată la o dezbatere sistematică serioasă și plină de curaj asupra naționalismului românesc, asupra tradiției lui, asupra fenomenului Nae Ionescu, asupra discipolilor lui, a ostilității lor față de democrație. Fără acestă dezbatere ne permanentizăm în confuzii și nu vom ieși din provincialism, nu vom reuși să ne integram mental în Europa contemporană, nu ne vom dezbară de sechele naționalismului ceaușist. Pe această linie trebuie analizat și regimul antonescian, justificând războul nostru drept impotriva Uniunii Sovietice, dar recunoscind și respectând structu-

seară pe cel din țară ce și cum gindesc cel din exil, dar și cum pe noi ne preocupă foarte mult ce și cum gindesc voi. Poate că, în fond, totul nu e decât o chestiune de statistică: mulți de aici gindesc ca voi — am dat însă și de compatrioți din țară care gindesc ca mine. Nu numai între locuitorii României, de pildă, există admiratori ai lui Nae Ionescu sau fanatici eminescieni care nu admit să critici sub nimic o formă și sub nimic un aspect pe magnificul românesc. Ceva însă apare mai rar în exil: argumentul ceaușist: „nu e momentul!... Argument care întotdeauna înseamnă mistificare, sub falsă îmbrățișare a amintirii.

„22”: Ar fi băsărit să dispară revista „22”?

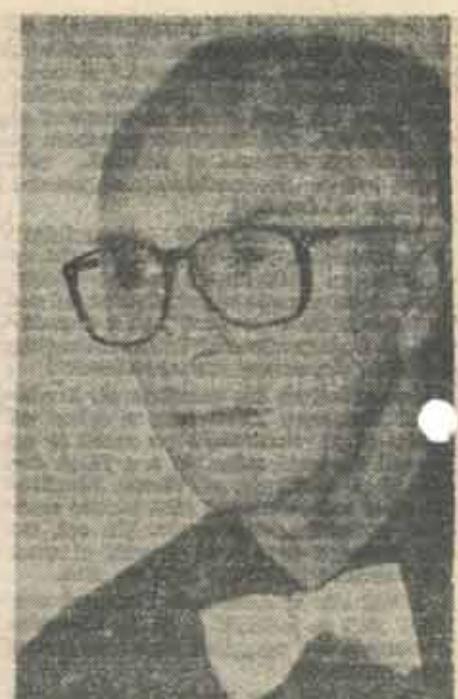
L.N.: Revista „22” face parte în aza măsură din peisajul social românesc, încât nu-l mai pot concepe fără acest punct de lumină într-o realitate mult prea răstăcăită de umbre. As fi fericit dacă ar găsi sprijin și printre români care prosperează material în Occident. Din păcate, am și eu trista experiență a celor două publicații *Dialog*, care apar numai datorită devotamentului celor doi redactori, amândoi oameni săraci.

O publicație de înalt nivel intelectual se adresează în mod față unui cerc mai restrâns de cititori, îndemnând la cultivare spre a putea urmări schimbările de idei, adesea chiar filosofice. Revista „22” este o astfel de publicație, de bună seamă, extrem de necesară și contribuind în mod esențial la fixarea profilului societății românești. Ea creează pe pedagogii societății, iar pedagogii au, în rîndul lor, nevoie de un instrument publicistic adecvat. Ziarele sunt îndeplinește această misiune, ideile democratice cultivate într-insele găsindu-se ecoul în masele de cititori. Nu văd de ce ar fi nevoie de un „ton glumei”. În perioada din preajma instaurării comunismului la noi, *Dreptatea*, *Liberatul*, *Fapta* (ale lui Mircea Damian), *Jurnalul de dimineață* (al lui Tudor Teodorovici Braniste) nu au fost ziare vescole... Cât mai privesc, nu-mi recunosc nimic o vocație ziaristică: intervențiile mele de această natură sunt conjuncturale și cu caracter mai degrabă popular decât principal. O mare satisfacție îmi produc articolele politice ale lui Nicolae Manolescu (de acacea am și rugat pe Radu Petruian să le comenteze în caleul de literatură *Dialog*). Strălucitul critic dă dovadă și de un talent ziaristic cu totul remarcabil: analizele sale de actualitate sunt admirabile.

Am avut fericirea să mă ofțu în relații apropiate cu Tudor Vianu, acest maestru al artei de a gândi

„22”: Care este opinia dumneavoastră despre „Românește”, carteia lui Virgil Ierunca?

I. N.: Românește de Virgil Ierunca este o carte excepțională. Nu numai din cauza vocației critice deosebite a autorului ei, dar și din imprejurarea că în vremea cind a fost scrisă a constituit

unica manifestare superioară și reală a spiritului nostru critic. În țară săpinașă atunci realismul socialist cu toate ororile și aberațiile lui, iar *Românește* de Virgil Ierunca înțeasă în cumpărătura cu mare vrednicie, neantul. Textele lui despre G. Călinescu și Tudor Vianu ridică polemica la artă și sunt porneite din ceea mai autentică conștiință ultra-găintă. Despre colaborarea lui Călinescu cu regimul comunist el scrie cu o revoltă pe de-a-nțregul justificări; despre colaborarea lui Tudor Vianu, cu îndreptățită durere. Textul dedicat acestuia reflectă deopotrivă adinea admirație și stima profundă a autorului față de opera de dinainte de comunism a marelui savant și despre mihimirea ce î-a stîrnit-o înjosirea unui condei menit să probeze numai demnitatea intelectualului. Tudor Vianu a fost o personalitate extraordinară de respectabilitate și respectată și de aceea nici un slujitor al memoriei lui nu poate să nu regrate faptul că el și-a pus semnătura sub un text ca *Permanences de la Literatură românească*. Am avut fericirea să mă aflu în relații apropiate cu acest maestru al artei de a gândi, care stia ca nimănii altul să răspindescă în jurul lui cunoștințelor sale. Dar am suferit teribil cînd, sub eupola Academiei fatuind en și astăzi încă, o instituție comunistică, la un colocon internațional de romanistică, l-am văzut vorbind despre înjurările spiritului german în literatura română, fără să pomenească pe Maiorescu și flind — val! — de înălță amendat pentru accusa de romanist din Republica Federală, Kurt Wais (autorul unei celebre lucrări dedicate operei lui Mallarmé). O influență nefastă a avut probabil asupra lui prietenul său Ralea, de care el nu s-a lăsat totuși chiar ușor convins, flind nelințetă chinută de probleme de conștiință: Vianu căuta să se convingă pe el însuși că are dreptate, că accusația colaborare cu regimul comunist poate fi fructuoasă. Cind l-am felicitat pentru numirea sa la Academie, remarcind înălță că a fost primit acolo nu pentru ceea ce publică acum, ci pentru opera lui burgheză din trecut, să-a apără brusc și mi-a replicat: „Dumneata mă jignescu, domnule Negoițescu!”.

Vianu era întotdeauna dispus să-i ajute pe cei persecuți de regimul la care el aderașe

„22”: Cu să-i judecăm mai bine atitudinea și tulburările de conștiință (el și-a deosebită fundamental de Călinescu, jovialul cinic, ori de Sadoveanu, apaticul moral), să nota faptul că Tudor Vianu era întotdeauna dispus să-i ajute pe cei persecuți de regimul la care el aderașe: l-am rugat să intervină pentru Doinaș, care fusese arestat și își aștepta procesul, și mi-a dat o recomandare scrisă în favoarea lui. L-am rugat

rile fasciste ale acestui regim, care și el a fost o rezultanță a naționalismului strâns de spiritul european modern. De ce Finlanda a purtat războul antisovietic fără a instaura dictatura naționalistă? Să nu se linștine conștiința cu sentimentul că noi i-am salvat pe evrei. Analizele pătrunzătoare ale Henrici Vrancea pe domeniile comunismului românesc pot servi drept model celor ce au să studieze antidesocrația naționalistă românească. Important este, din acest punct de vedere, cunoașterea că mai exactă a ravagilor făcute și la noi în țară de legislația și ideologizarea antisemite: să nu ne linștine conștiința cu sentimental că noi am salvat pe evrei. Să privim mai deaproape dezbatările de idei din Germania postbelică și din Germania de după reunificare. Mă întreb dacă revista „22” a luit să cum se cuvine de dezbaterea principală cunoscută sub numele de „Historikerstreit”?

Nu e momentul!

„22”: Ar putea revista „22” să intervină deopotrivă și România și exilul?

I. N.: Nu concep o revistă românească bună, oriunde ar apărea ea, care să nu intereseze deopotrivă pe cei din țară și pe cei din exil. Nu știu că inter-

EXILUL

Philippide, care mi-a promis ajutor, dar n-a venit la întâlnirea fixată în acest scop. Cât de puternice erau neînțele lui Vianu, căt de mult dorea el să se încrengăze că nu gresesc servindu-l pe comuniști, căt de mult putea să-l impiedice această aprigă dorință să mai vadă chiar se poate constata și din convingerea pe care mi-o împărtăseu sincer, după o vizită în Occidentul meu pe atunci cu desăvârsire interzisă (și pe care nici nu speram să-l vizitez vreodată), că Europa e afișată, spiritual epuizată, nemulțumită în stare să producă decit lexicone... În nestință mea, cauzată de totală lipsă de informație, eram dispus să-l cred! Să mai "nu înăi aici — spre edificare —" a caracteristică pentru atitudinea comuniștilor făță de intelectual: în ancheta la care am fost supus în 1961, acuzat fiind între altele și că am difuzat „clandestin” manuscrisul eseului meu despre *Poezia lui Eminescu*, prezentându-l lui Tudor Vianu și Perpessicius, ca specialisti în materie, anchetatorul (n-am să uit niciodată unghile lui incununate de negreata) l-a calificat pe cei doi de „canalii”... Se înțelege pein urmare satisfacția cu care am publicat, în numărul din septembrie 1989 al caietului de literatură *Dialog*, poemul *Arcadia*, ce mi-i înmînase fiul autocolul.

Niciodată n-am fost de acord cu cauțiunea politică dată regimului comunist de atare personalități

L.N.: În acel moment Rosetti era generos: nu numai că m-a vizitat în spitalul unde fusesem internat după tentativa de sinucidere din 23 august 1974, dar a intervenit atunci la autorități să mă se publice cărțile opriate. Totuși, niciodată n-am fost de acord cu cauțiunea politică pe care atari personalități au dat-o regimului comunist și orice manifestare a lor publică pe această linie am resimțit-o ca pe un cutit în inimă, mai cu seamă fiind voluntară, și mai ales gîndindu-mă la influența rea asupra mentalității sociale, asupra moralului generațiilor noi. Firește, de lumenă răspîndită de profesorii și de responsabilii de instituții de formare burgheză era nevoie, dar imensele pagube morale provocate de intervențiile lor publice pro-comuniste se rezumă însă.

Iată de ce nu se cade să aruncăm lespedeza încercil peste anumite situații și probleme oricât de delicate. Să aș, recînd-o, carte lui Virgil Ierunca se bucură de întreaga mea aprobare.

22: V-am rugă să ne povestili ceva despre necunoscutul „obsedant deceniu” și despre cel ce a urmat.

L.N.: Între 1948—1958 n-am fost niciodată interzis, dar m-am retras singur din publicistica pînă în 1956, deoarece aveam oportunitatea de realism socialist: estetic, m-am bucurat însă de apariția unor opere ca *Bleful Ioanide*, *Morometii L. Groapa*, *Cronică de familiile*. Cînd am fost demascat în *Scîntea*, în 1958 și exclus din viața literară (de data astăzi n-a fost o decizie personală), am simțit că trăiesc cu adevarat, că tineră și rezerva mea își avucescă rostul, desii eu nu însemnaseam pînă atunci decit o speranță de viitor. Nu contasem decit ca o promisiune — semnalată ce-l drept, de E. Lovinescu, de pe cînd mai erau aproape un adolescent, dar neconfirmată încă — dacă aș fi murit în temniță în care curind aveam să fiu lepădat, ca „opere” ar fi rămas de pe urma mea? Încercările ce m-au așteptat apoi, după „tezele din Iulie”, noile persecuții revărsate nu numai asupra-mi, ci și asupra întregului sărmăt al literelor și artelor, m-au făcut să deznașdăduiesc. Jocul tragic, de-a strîngerea și slăbirea surubului practicat de autorități, era atât de diabolic și de irresponsabil în perversitatea lui, încât m-a făcut să pierd gustul scrierii și al vieții. Eram convins că de data aceasta, dacă oamenii de cultură s-ar fi opus în mod energetic și solidar, ar fi reușit să impiedice proliferarea răului. De aceea am apreciat atitudinea curajoasă de atunci a lui A. E. Baconsky, veciul meu adversar și persecutor din perioada realismului socialist și m-am grăbit să-l felicit cu căldură. Era însă prea puțin și rău nu și-a înțeles acțiun-

nea, tot mai eficientă. Eram curios cum se pot oamenii retrage în biroul proprilor lor interese egoiste și imediate doar spre a supraviețui. Își astupă urechile, își sugrâmă curiozitatea, refuzind (conștient și mai cu seamă ascultind de inconștientul lor grijuilui) să ia act de grozăvile realității.

22: Cînd ați aflat despre „experientul” de la Pitești? Ce știați atunci despre „partizanii” din munți?

L.N.: Despre luptele partizanilor din munți în primii ani de după instaurarea prin silnicie a Republicii Populare, știam tot atât de vag ca și la începutul și din vremea războiului. Despre iadul de la Pitești am aflat doar din relatările directe ce mi-a făcut fratele lui Cornel Regman, care a trecut pe acolo. Doamna Chinezu, soția criticului, nu-mi spuse, pînă în decădă că i se restituise cadavrul fratelui ei mort la Pitești și că din omul zdravăn-

til ale Bibliotecii Academiei din filiala transilvană, unde studiam cu sărg — prelungită studenție, căci atinsesem vîrstă de 30 de ani — operele filozofilor și teologilor de seamă ai vescului. Pentru lectura la strand, în Parcul sportiv la Universitatea, conceput și dotat de doctorul Hataganu, îmi rezervasem Halima în traducerea lui Mandrus și integrala Balzac. La Parcul sportiv aveam și admiratori: licenței de origine burgheză, care din îndemn contestatar învățau pe de rîst *Povestea tristă a lui Ramon Ogg*. Cărțile autorilor contemporani din Apus făceau de comuniști, care trecuse și prin nebunia companiei Impotriva cosmopolitismului”.

22: Cînd a început publicul să aibă din nou acces la arta occidentală?

L.N.: Abia după ce ne-am mutat la București în toamna lui 1954, am

valma pe participanți, cu excepția morților sau a pruncului, la pușcărie. Așa arăta teroarea. Cine nu a trăit-o, nu și va putea închipui niciodată cu adevărat imaginea ce a însemnat ea. Singurul lucru pe care-l aflat prompt (căci constituia un indicu al pr. mejd. ei care te pîndește pe tine însuți) era arestarea sau dispariția misterioasă a celor din rîndul apropiatorilor sau cunoștiștori tăi. La începutul anului 1962, după ce fusesem condamnat (condamnarea a inclus și confiscarea cărților și manuscriselor), am fost transferat din închisoarea Securității de la Maimaison la închisoarea Jilava; cu mine în dubă se găsea și Al. Paleologu, care-mi fusese marior al „acuzării” în proces. După înbrățările de rigoare, Paleologu s-a grăbit să mă întrebă cine luase premiul Nobel pe 1960 (în 1961 mă înțăpătaseră deja) — și a fost foarte incitat să audă numele lui Saint-John Perse. Cînd despre activitatea universitară, nu știam aproape nimic, căci în România comunistă nu fusesem niciodată, vrednic de ea (adănc se străduise Vianu să mă numească asistentul său la Institutul de teatru), și de fapt, în condițiile date, nici nu mă putea interesa.

22: Cum arăta viața literară în acel an?

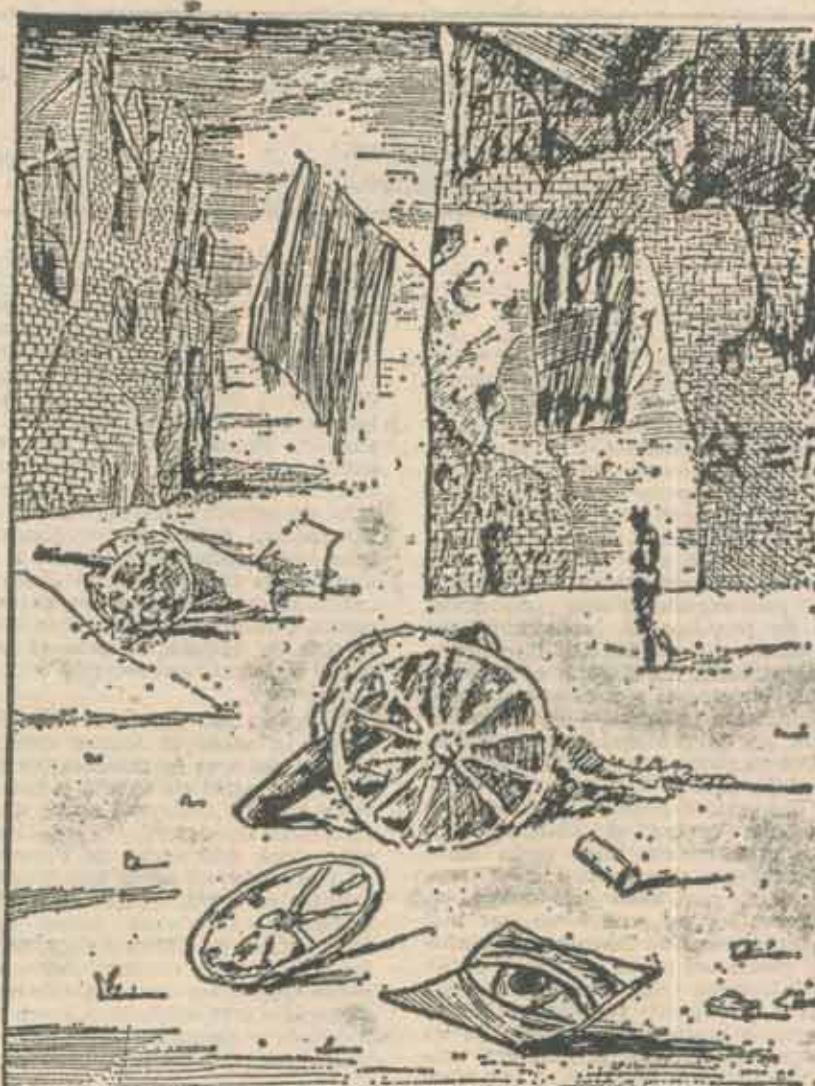
L.N.: Pentru mine viața literară a murit în 1948. Nu mai frecventam librăriile, ca să nu vomrez; cu plăcere însă, anticariatele: nu citeam reviste și gazete, ca să nu-mi pierd mintile; nu ascultam posturile de radio românești, care nu numai din cauza muzicii populare deveniseră indigeste.

Un cimitir locuit de oameni vii

L.N.: Dar o idee mai detasată de ceea ce înseamnă moartea unei societăți mi-am făcut cu adevărat abia în 1972, cînd, în Uniunea Sovietică, la Tbilisi, — capitala Georgia —, invitat în casa unei scriitoare a cărei mamă, și ea de față, era profesoră la Universitate, am descoperit o bibliotecă cu cărți franceze, romane, poezii: nimic nu depășea anul 1917. Nicăi azi nu pot să-mi amintesc fără tristețe de cărțile acelea, la cărora vedere m-a cuprinz dezolarea și chiar frica. Mă aflase într-un cimitir locuit de oameni vii.

22: Există în România temere că fosta nomenklatura devine noua burghezie. În schimb, fosta disidență sănătății criticați sau marginalizați.

L.N.: Participarea atât de masivă a fostei nomenklaturi la viața economică nouă, de tip capitalist, mi se pare un rău normal, în firea lucrurilor: ei au bani, ei sunt unii cu toate unsorile și deci „se pricep”. Dacă s-ar margini la atât, răul acesta s-ar întoarce cîndva spre bine, adică atunci cînd capitalismul va fi prins și la noi rădăcini: copiii lui Tânase Scătu (cel real) au ajuns oameni de cultură. Răul trebuie însă curmat fără ezitare. În momentul în care acest profitori ai capitalismului „sălbatic” pun frîne în calea democratizării României, frîne între care se numără și marginalizarea foștilor disidenți. Dar, ce să-l fac, dacă nici anticomuniștii români n-înălță și respectă pe disidenți? În România în ianuarie 1990 și, cu toate că vizita mea a fost extrem de scurtă, am putut constata că nici disidenții din exil nu sunt respectați și doriti (avea dreptate, la Roma, Paul Goma). Multe motive de rușine există încă în societatea românească. Attitudinea față de Doina Cornea mi se pare însă că le întrebee pe toate. De bună seamă, scandaluri apar și în viața politică din Occident: televiziunile (care aici nu este în serviciul puterii, ci în serviciul democrației, deci ai întregii societăți) ca și radioul și presa, le acordă o publicitate enormă. Deosebirea față de România stă în împrejurarea că în Occident trag consecințele: sinucidere, închisoare, demisie. Dar, cu două două scandaluri de proporții istorice (mlăștia din decembrie 1989, cînd au fost inventați „teroristii”, și „mineriada” din vara lui 1990), fante vărmă și pe larg comentate în lumea întreagă, aceșii conducători să continue senină în numele democrației să sfideze opinia publică românească și internațională, mi se pare într-adevăr „original” și unic. Vorba românului: „ca la noi la nimeni”!

care fusesem publicistul Septimiu Bucur nu mai rămdaseră decit rămdăștele unui copil...

Risul nostru copios era stîrnit de aspectele grotesce ale „realității” marxist-leniniste

L.N.: În general, în vremea stalinismului (înaintea epocii Gheorghiu-Dej) oamenii se fereau să vorbească și să asculte. Viața socială era cu totul larvă (în lumenă scufundată căreia îl apartineam eu). La Cluj, în casa lui Ion D. Sirbu sau a lui Titus Mocanu, ne adunam uneori serile ca să discutăm literatură (îndeobște pornind de la opere de autori consacrați) sau ca să... Ridem: cel mai adesea risul nostru copios era stîrnit de aspectele grotesce ale realității sub stăpînirea marxist-leninistă. Securitatea ne pîndeau, fără îndoială, dar la vecinii de apartament ai găzdelor noastre, care aveau bunăvoiință să ne comunică aceasta (au fost de fiecare dată unguri), nu s-a aflat decit adevarat: că risul nostru străbatea perejil. Sădinele de cenaciu, tot mai rare, încrezătoră prin anii 1948—'49. Împreună cu N. Balotă, îmi petrecem după amierile în depozitele pus-

Inceput să descoperim romanele lui Faulkner, Camus, Simone de Beauvoir și teatrul lui Ionesco (la Cluj), nu mai și prin ce minune, pătrunsesem toți Doktor Faustus de Thomas Mann, pe care l-am dăruit lui Tudor Vianu). Prezentarea pe ecranele bucureșteni a filmului Hamlet de Lawrence Olivier a devenit un adevarat fenomen național. Spectatorii plințeau de emoție că așa ceva fusese posibil: era o plăcută întrecere să spui de cîte ori ai văzut filmul...

Multe înormintări, nunți, botezuri i-au minat pe participanți la pușcărie

Izolare și lipsă de informație, cînd mă mai afluam la Cluj, erau atât de mari, încît habar n-aveam dacă și care scriitori din epoca interbelică mai trăiesc și cum. Înmormintarea Hortensiei Papadat-Bengescu, la care am asistat (tot împreună cu N. Balotă, îndată după instalarea noastră, nu mai spun cu ce peripeții tragicomice, pe malul Dunării), s-a petrecut în condiții aproape conspirative... De atîfel multe înormintări, nunți, botezuri, aniversări — numite de anchetatorii ulterior „întruniri clandestine” — au minat de-a

MAREK BEYLIN

COȘMARURILE NOASTRE CELE DE TOATE ZILELE

● Conversație între intelectuali sau birfele unor polițiști plătisită? ● O mulțime de monologuri, închise oricărui interventiții din afară ● Un spectacol fără regizor ● În loc să însemne împăcarea unor atitudini contrare, Puterea încearcă impunerea energetică a unor convingeri proprii întregii obște ● Iluzia copiilor, nebunilor și a politicienilor post-totalitari ● Criza dialogului social și criza de identitate ● Baza democrației este negocieră ● Discursurile exclusiviste contribuie la amplificarea tensiunilor sociale și politice

Nu de mult ascultam o discuție între trei persoane pretinse de cultură.

— Se spune că deputatul X a băgat mină în banii statului, zicea primul participant la discuție.

— Cu siguranță că i-a dat ministrului Y partea lui, adaugă al doilea.

— Dă că ați și cum s-a dat de gol senatorul Z, a continuat al treilea.

Noua gramatică a discursului public în societatea posttotalitară

In ciuda aparențelor, acestea nu erau birfele unor polițiști care se plătiseau în orele de serviciu, ci o discuție între intelectuali polonezi. Am impresia că asemenea schimburi de vederi au loc în toate societățile posttotalitare. Ele își fac loc pe societatea — sau, într-o exprimare mai reținută — însoțește discuțiile intelectualilor cu privire la Îndatoriri și răspunderi, la adevăr și onoare. Evident, această nouă gramatică a discursului public caracterizează numai comportamentul intelectualității, ci umele întreaga viață publică, transformând-o într-un vacanță general, adică într-o mulțime de monologuri cu o structură desăvârșită, închise oricărui interventiții din afară.

Dacă este adevărat că viața politică este un spectacol, în Polonia spectacolul parcă s-ar desfășura într-un spital. Scena poloneză este populată de fel de fel de personaje: Dmowski și Piłsudski (separat sau împreună), De Gaulle, adevărul polonez catolic, democratul autentic, patriotul cel mai autentic, polonezul plus, polonezul munclor, precum și un numeros grup de mame autentice și de tati autentici, convinse și convinsă că instinctul sexual exercitată o influență negativă asupra conștiinței naționale. Nici un regizor nu dirijează acest spectacol, dar cu toate acestea personajele lui au o anumită caracteristică în comun: toți consideră că exercitarea puterii nu constă în împăcarea unor atitudini contrare din societate, ci în impunerea energetică a unor ferme convingeri proprii întregii obște. Lor îl se pare că ritmul schimbărilor în lumea reală nu depinde decât de imaginatia celor care decid. În acest fel se manifestă o iluzie caracteristică nebunilor, copiilor și unor politicieni, potrivit căreia realitatea nu conține caracteristici durabile, ea fiind independentă de orice mecanisme. Barierile și restricțiile nu există decât în mintile guvernantilor.

Iluzia universalismului, moștenită de la experiența totalitară

Discuția amintită la început despre ce a făcut unul sau altul redă foarte bine reacția majorității participanților la viața publică față de păreri și acte ale altora. Urmarea imediată este aspectul descris mai sus la scenei politice. Ca și discuțiile de odinioară despre onoare, limba politică actuală permite „asimilarea” realității, statenind-o în ordine, fie ea și monstruoasă. Într-individ și

mediu, într-un cuvînt, există o interpretare logică a acestel ordinii, ceea ce nu înseamnă și o justificare a ei. Oare ce să întimplă cu noi în Polonia, sau poate în întreaga Europă posttotalitară? Cred că această formă degenerată a limbajului public este un produs al iluziei universalismului, moștenite de la experiența totalitară. Noi, părții la experiența totalitară, am crezut că pe scena publică poate exista un limbaj global și universal. Epoca ordinii totalitare nu îngăduia ca în descrierea realității să facem apel la categorii globale. Aceasta a fost descrierea „adevărului” unei experiențe etice individuale, care ne permitea să „construim” un sens opus celui al realității îngrozitoare și îngrozitoare. În acăză a existat un adevăr comun, el și-a născut datoritate experiențelor individuale și, intemeiat pe un set de principii non-contradicțorii, el nu putea exista decât în opozitie cu totalitarismul. Categoria „adevărului” universal determină numai relația dintre „mine” și „absolut”, ci și forma și descrierea lumii reale. Acest sistem integral de orientare în realitate, salvator, în acel timp, prin puterea să de a confira un sens lumii, nu mai constituie acum un instrument cu ajutorul căruia am putea înțelege și participa la crearea (gérer) mediului nostru propriu. Căci parcurgem drumul dintre experiența antitotalitară bazată pe un discurs etic universal și, ca atare, unitar, și o realitate democratică la căreia contribuie o multiitudine de discursuri exprimând adevăruri partiale. Într-o lume astfel concepută nu este vorba de a descoperi adevărul universal (a verității), ci de a împăca adevăruri diferite, care se află, de obicei, în conflict.

Principalul conflict trece prin discursul de excludere și discursul de diferențiere

Cred că societățile posttotalitare tră în prezent prin două crize profunde: cea a dialogului social și cea de identitate. Nu există limbaj public pe care îl-ar putea considera ca fiind le propru tuturor actorilor vieții publice. Aceasta nu este decât o banală afirmație a faptului că sistemul să-să schimbe. În cotidianul democratic nu există acest tip de limbaj integrator al societății, căci sistemul se bazează pe existența unei pluralități de limbi pur pragmatică. Cu ajutorul lor nu descoperim valori, ci ele servesc la descrierea rolurilor sociale și politice, adică la o diferențiere a intereselor într-un mod care permite negocieră. Această gen de limbaj public exclude recursul la categoria adevărului universal dintr-un motiv foarte simplu: baza democrației este negocieră (gestion). Dar cum se poate negocia cu pur-

tatorii „adevărului universal”? Cred că principalul conflict al societăților noastre trece prin două genuri de discurs public: de excludere socială (d'exclusion) și de diferențiere (diversification).

Discursul de excludere este bastardul discursului etic tradițional, care se întemeiază pe categoria „adevărului universal”. Potrivit acestui discurs nu există conflict între interese de același rang. El este construit în jurul conceptului de unitate socială și dacă îl utilizăm pentru descrierea universului într-o societate imaginată ai cărei membri nu sunt diferenți, ci „buni” sau „răi”. În acest discurs nu există loc pentru conceptul de compromis. Ne mai rămâne de adăugat că prin el se exprimă vizuirea unei societăți închise și îngheteate.

Aș spune că problema noastră nu constă în existența acestor discursuri, căci le găsim și în democrații stabilizate, dar acolo ele se află la marginea vieții sociale. Problema apare datorită slăbiciunii discursurilor diversificate care, dacă este vorba de Polonia, nu au fost niciodată adinc înrădăcinat în tradiția poloneză. Așa se face că discursurile exclusiviste ocupă centrul scenelor publice; prezența lor contribuie la amplificarea tensiunilor sociale și politice, deoarece conflictele de interese exprimate prin mijlocirea lor se transformă în confluență ireductibilă între „adevăruri universale”.

Confruntarea dintre societatea imobilă și societatea în mișcare

Dacă ne gîndim la obîrșia discursurilor exclusiviste în viață publică, observăm că de cele mai multe ori ele sunt consecința apărării identității proprii a societății, concepute ca fiind imobile. În Polonia, și în genere în societățile posttotalitare, experiența libertății își găsește adeseori expresia în așa-numita criză de identitate, adică în apărarea unui status quo ante. Se pot invoca o serie de exemple care ilustrează faptul că acel conflict care îmbacă formă confrontării dintre societatea imobilă și societatea în mișcare antrenătoare toate instituțiile. Referindu-ne la exemple poloneze, se pot cita următoarele fenomene: apărarea privilegiilor proprii de către aproape toate grupurile profesionale, susținerea statutului special al clasei muncitoare din marcia industriei ca autentic subiect al revoluției, susținerea structurii agrare anacronice ca izvor din valorile tradiționale ale conceptului ideologic de „pămînt”, sau — last but not least — comportamentul bisericilor catolice care, în dorința de a-și păstra poziția tradițională de leader moral al poporului, recurge la discursuri discriminatorii clasice, împărțind societatea în divină sau poloneză și minoritatea străină. În viață publică aceste crize de identitate își

gîndesc corespondentul într-un cor general de valori. Punerea în pericul a unor poziții particolare din universul social apare în ochii celor afectați de perturbări ca un atentat asupra caracterului universal al culturii. Manifestarea „eu”-ului propriu ca un „eu” universal este profund umană, dar problema constă în faptul că prin asemenea manifestări conflictele sociale degeneră în conflicte non-negociabile dintr-universalism și particularitate. În afară de exemplele mai sus citate mă gîndesc la naționalism, antisemitism, populism etc.

Apărarea identității și diversele discursuri exclusiviste sau, în general vorbind, tentativele de universalizare a rolurilor sociale care sunt, prin însăși natură lor, particulare, se manifestă de regulă, prin invocarea societății imobile și ordonate, opuse societății în mișcare. Firește că o asemenea opoziție este netă numai în teorie. Majoritatea membrilor societății în mișcare, chiar dacă nu resping viitorul necunoscut, sunt nevoia să se refere la instituții și discursuri în care se exprimă ideea unei ordini durabile. El nu aspiră neapărat la frinarea schimbărilor, vor și ei să facă viitorul mai „agreabil”, un viitor în care să se poată locu. și atunci societățile pot urca cădea în cursă, transformându-se într-un balot de grand guignol dirijat de deliruri colective și menținut pe scenă printr-o abilă manipulare a spațiului social.

Dacă democrația se spețină pe armonizarea (gestion) intereselor imediate, acest lucru se întâmplă numai atunci cind avem de a face cu interese exprimate într-o formă negociabilă. Totodată, existența democrației depinde de aptitudinea ei de a interpreta interesele neexprimate în limbajul acordurilor (gestion). Funcția tradițională a ideologilor și partidelor politice a constat într-un mod de apropiere al anxietăților sociale, care amplifică puterea integratoare a sistemului și contribuie la întreținerea mișcării societății într-o direcție necunoscută. Astfel de tehnici de apropiere a anxietăților sociale sunt inscrise și în ideologile totalitare, în nationalism — în toate instituțiile ordinii durabile și excluziunii. și mai există o formă de assimilare a spației: revoluția, războul civil, sau războul pur și simplu. Cred că sistemul marilor unei crize generale a unor asemenea tehnici de assimilare a anxietăților care să întrețină schimbările sociale. În parte, noastră a Europei numai oamenii și instituțiile care îndrăgostește societatea vor să dobîndească forțe din aceste anxietăți. Ne lipsesc tehnici și instituții care să transforme frica de viitor a societății într-o forță motrice a schimbărilor. Dar oare pot ele să se naște într-o lume în care îndeplinirea făgăduințelor este mai primejdosă decât rostirea lor, mai ales atunci cind nu se propun sisteme coerente de promisiuni, adică promisiunea unei realități coerente?

Dacă nu, ce ne rămîne? Să ne împăcăm cu faptul că nu căutăm o paradigmă, căci realitatea nu este coerentă. Impreună cu ea, nici noi, dar fiind că logicii diferenții ale unor situații de moment guvernează comportamentul nostru? Sau să recunoaștem că obiectivul nostru este modest: să încopim (bricolier) inconveniente, prezervindu-le, căci datorită existenței lor se naște un spațiu în care putem fi relativ liberi.

Troducere de
IHOR LEMNIU

* Marek Meylin este redactorul sef al reputatăi reviste poloneze *Krytyka*.